శ్రీ నీలకంఠదీక్షితుల శ్రీ శివలీలార్ణవము ఆరవ సర్గ తాత్పర్య విశేషాలు - ఆచార్య తాడేపల్లి పతంజలి

ఆరవ సర్గ సారాంశం

ఆరవ సర్గ యాగాల కోసం సన్నాహాలతో ప్రారంభమవుతుంది. తరువాత వివిధ ఋతువుల యొక్క స్పష్టమైన వర్ణన మరియు యాగాల కోసం అక్కడ సమావేశమైన ఋషుల మధ్య శాస్త్రీయ చర్చలు ఉంటాయి. మొదట అగస్త్య, అశ్వలాయన, జైమిని మరియు వశిష్ఠులు ప్రధాన పురోహితులుగా అశ్వమేధ యాగం నిర్వహిస్తారు. తరువాత రాజు సంతానం కోసం అగస్త్య ముని పుత్రకామేష్టి యాగం నిర్వహిస్తారు. యాగం ముగిసే సమయానికి, అందరూ ఆశ్చర్యపోతుండగా, ప్రజ్వలించే పవిత్ర అగ్ని నుండి ఒక అందమైన ఆడ శిశువు బయటకు వస్తుంది. ఆ రాజ దంపతులు ఆ బిడ్డను ఎంతో సంతోషంగా స్వీకరిస్తారు, కానీ ఆ తటాతక అనే ఆ అమ్మాయికి అసాధారణమైన మూడవ రొమ్ము ఉండటం చూసి ఆందోళన చెందుతారు. అప్పుడు ఒక దివ్య వాణి వారిని ఓదారుస్తూ, ఆమె తగిన వరుడిని కలిసినప్పుడు ఆ మూడవ రొమ్ము అదృశ్యమవుతుందని చెబుతుంది..

శ్లోకం 1:

ఆహర్తుం యయుమభితో యయుర్నియుక్తా మర్త్యా యే కిల మలయధ్వజేన రాజ్ఞా . లబ్ధ్వా తే క్వచిదథ సోమపాత్మజం ద్రాగాజహ్రుః స్వయమపి సోమపం తురంగం .. 1..

తాత్పర్యం: భటులు రాజు ఆజ్ఞాపించగా, యాగం కోసం తగిన గుర్రాన్ని వెతకడానికి దేశాలు మరియు నగరాలన్నీ తిరిగారు. అలా తిరిగి తిరిగి చంద్రవంశానికి చెందినది మరియు సోమయాగానికి తగినది అయిన ఆ సింధు జాతి గుర్రాన్ని తీసుకొచ్చి రాజు ముందు ఉంచారు.

విశేషాలు:

- ఈ శ్లోకంలో యాగం కోసం గుర్రం యొక్క అన్వేషణ మరియు దానిని తీసుకురావడం వర్ణించబడింది.
- "సోమపాత్మజం" అంటే చంద్రుని వంశానికి చెందినది అని అర్థం. యాగపు గుర్రం యొక్క వంశం యొక్క ప్రాముఖ్యతను ఇది సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 2: విస్తీర్ణామథ తపనీయపంకజిన్యా వ్యాతేనుమ్తటభువి తస్య యజ్ఞశాలాం . ఆరాదప్యవనిభుజాం మహోపకార్యా నిసంఖ్యానుటజగణాంశ్చ తాపసానాం .. 2..

తాత్పర్యం: ఆ తరువాత, మలయధ్వజుడు బంగారు తామరలతో నిండిన ఒక పెద్ద కొలను యొక్క ఒడ్డున విశాలమైన యజ్ఞశాలను నిర్మించాడు. అంతేకాకుండా, దూరప్రాంతాల నుండి వచ్చే రాజులకు ఉపయోగపడే అనేక నివాసాలను మరియు లెక్కలేనన్ని తాపసుల కోసం కుటీరాలను కూడా ఏర్పాటు చేశాడు.

విశేషాలు:

- యజ్ఞశాల యొక్క విశాలత్వం మరియు దాని సమీపంలోని ప్రకృతి సౌందర్యం (బంగారు తామరలతో నిండిన కొలను) యాగం యొక్క ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తుంది.
- వివిధ ప్రాంతాల నుండి వచ్చే రాజులు మరియు తాపసుల కోసం ప్రత్యేక నివాసాలను ఏర్పాటు చేయడం మలయధ్వజుని ఆతిథ్య భావాన్ని మరియు యాగం యొక్క ప్రాముఖ్యతను సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 3: ఆనీతే తురగవరే సమాహృతాయాం సామగ్ర్యామతిథిసభాజనోచితాయాం . ఆగచ్ఛత్ సహ మునిభిః పరావరజ్ఞైర్బ్రహ్మర్షిశ్చులుకితసాగరః సశిష్యైః .. 3..

తాత్పర్యం: శ్రేష్ఠమైన గుర్రం తీసుకురాబడిన తరువాత మరియు అతిథులను సత్కరించడానికి తగిన సామగ్రి సమకూర్చబడిన తరువాత, సముద్రాన్ని తన అరచేతిగుంట లోకి తీసుకోగల శక్తి కలిగిన బ్రహ్మర్షి అగస్త్యుడు గొప్ప జ్ఞానులైన మునులతో మరియు తన శిష్యులతో కలిసి అక్కడికి విచ్చేశాడు.

విశేషాలు:

- అగస్త్య ముని రాక యాగం యొక్క పవిత్రతను మరియు ప్రాముఖ్యతను మరింత పెంచుతుంది. ఆయనను "చులుకితసాగరః" అని వర్ణించడం ఆయన యొక్క అసాధారణమైన శక్తిని తెలియజేస్తుంది.
- "పరావరజ్ఞైః" అంటే పూర్వ మరియు పర విషయాలను తెలిసినవారు అని అర్థం. అటువంటి మునుల సమక్షంలో యాగం నిర్వహించడం శుభసూచకం.

శ్లోకం 4: ఆరాధ్య ప్రమథపతిం మహోపహారైర్మీనాక్షీమపి మలయధ్వజః సదారః . ఆరేభే సవనమనుజ్ఞయా మునీనామాగస్త్యం చరణయుగం ప్రణమ్య సద్యః .. 4..

తాత్పర్యం: మలయధ్వజుడు తన భార్యతో కలిసి గొప్ప కానుకలతో శివుడిని మరియు మీనాక్షి అమ్మవారిని పూజించాడు. తరువాత మునుల అనుమతితో మరియు వెంటనే అగస్త్య ముని యొక్క పాదాలకు నమస్కరించి యాగం ప్రారంభించాడు.

విశేషాలు:

- యజ్ఞం ప్రారంభించే ముందు శివుడిని మరియు మీనాక్షి అమ్మవారిని పూజించడం ఆ రాజు యొక్క భక్తిని తెలియజేస్తుంది.
- అగస్త్య ముని యొక్క అనుమతి మరియు ఆశీర్వాదం తీసుకోవడం యాగం యొక్క విజయానికి ముఖ్యమైనదిగా భావించబడింది.

శ్లోకం 5: స్వాయత్తామపి దురతిక్రమాత్ ప్రతాపాత్ సంగృహ్ణన్ భువి జనతాం స సాంగ్రహణ్యా . ముక్తాశ్వో ధృతనియమః పదేఽస్య హోమం కుర్వాణః సమవసదగ్న్యగార ఏవ .. 5..

తాత్పర్యం: రాజు తన గొప్ప శక్తికి ప్రజలందరూ వినయంగా తలవంచడం చూసినప్పటికీ, శాస్త్ర ప్రకారం గుర్రాన్ని బంధించి చేసే యాగం (సాంగ్రహణీ ఇష్టి) చేయాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. అందుకోసం ఆ గుర్రాన్ని వదిలి, దాని అడుగుల వద్ద హోమం చేస్తూ నియమంగా అగ్నిశాలలో ప్రవేశించాడు.

విశేషాలు:

"సాంగ్రహణ్యేష్ట్యా యజతే, ఇమాం ఆ వతాగ్ం సంగృహ్ణ నీ తి" అనేది శ్రుతి (వేద వాక్యం). దీని అర్థం: సాంగ్రహణీ ఇష్టితో యజ్ఞం చేస్తాడు, ఈ దిక్కులను తన ఆధీనంలోకి తీసుకుంటాడు.

రాజు ఎంత గొప్ప శక్తిమంతుడైనప్పటికీ, యాగం శాస్త్ర ప్రకారం జరగాలని భావించాడు. అందుకే, అశ్వమేధ యాగంలో భాగంగా గుర్రాన్ని బంధించి చేసే "సాంగ్రహణీ ఇష్టి" అనే ప్రత్యేకమైన యాగాన్ని చేయడానికి సిద్ధమయ్యాడు. ఆ యాగంలో గుర్రం యొక్క అడుగుల వద్ద హోమం చేస్తూ, నియమంగా అగ్నిశాలలో ఉండి యజ్ఞాన్ని కొనసాగించాడు. "సాంగ్రహణీ ఇష్టి" చేయడం వల్ల అన్ని దిక్కులు తన ఆధీనంలోకి వస్తాయని వేదాలు చెబుతున్నాయి. రాజు కూడా ఆ ఫలితాన్ని ఆశించి ఈ యాగాన్ని చేశాడు.

శ్లోకం 6: స్వచ్ఛందం హయమభితోఽపి సంచరంతం సంగుప్తం నృపపురుషైః శనైశ్చతుర్భిః . రోద్ధుం యద్యపి న శశాక రాజలోకః శక్తోఽభూత్ పునరఖిలోఽనురోధుమేనం .. 6..

తాత్పర్యం: స్వేచ్ఛగా తిరుగుతున్న ఆ గుర్రాన్ని నలుగురు రాజు యొక్క సేవకులు రహస్యంగా అనుసరిస్తూ కాపాడుతున్నప్పటికీ, ఇతర రాజులు దానిని అడ్డుకోలేకపోయారు. అయితే, వారందరూ తిరిగి వచ్చి రాజును అభ్యర్థించగలిగారు.

విశేషాలు:

- యాగపు గుర్రాన్ని అడ్డుకోవడం ఇతర రాజులకు ఒక సవాలుగా పరిగణించబడుతుంది. వారి ప్రయత్నం విఫలం కావడం మలయధ్వజుని శక్తిని సూచిస్తుంది.
- అయినప్పటికీ, వారు తిరిగి వచ్చి రాజును అభ్యర్థించడం వారి వినయాన్ని మరియు యాగం యొక్క ప్రాముఖ్యతను అంగీకరించడాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 7: కీర్త్యావిష్కృతసరణిం ప్రతాపగుప్తం పశ్యంతస్తురగమితస్తతశ్చరంతం . తద్ధవ్యగ్రహణరసార్ద్రతాలుమూలా వర్షాంతం విబుధగణాః ప్రతీక్ష్య తస్థుః .. 7..

తాత్పర్యం: కీర్తి ద్వారా వెల్లడించబడిన మార్గంలో తిరుగుతున్న, శక్తిచే రక్షించబడిన ఆ గుర్రాన్ని చూస్తూ, దేవతల సమూహాలు ఆ యాగంలోని హవిస్సును స్వీకరించాలనే ఆసక్తితో యజ్ఞం ముగిసే వరకు వేచి ఉన్నారు.

విశేషాలు:

- గుర్రం యొక్క కీర్తి మరియు రాజు యొక్క శక్తి దానిని రక్షిస్తున్నాయని దేవతలు కూడా గ్రహించారు.
- యాగంలో సమర్పించే హవిస్సును స్వీకరించడానికి దేవతలు వేచి ఉండటం యాగం యొక్క పవిత్రతను మరియు ప్రాముఖ్యతను మరింత బలపరుస్తుంది.

శ్లోకం 8: సర్వైరప్యధిగతవాజిమేధకాండైః సంపూర్ణే కిల విషయేఽస్య వాజిరక్షాః . వృత్త్యర్థం క్వచన కిమప్యనాదదానాః స్వైః స్వైః స్వైః కథమపి వర్తయాంబభూవుః .. 8..

తాత్పర్యం: అశ్వమేధ యాగానికి సంబంధించిన నియమాలన్నింటినీ పూర్తిగా తెలిసినవారైనప్పటికీ, ఆ రాజు యొక్క రాజ్యంలో గుర్రాన్ని రక్షించేవారు తమ జీవనోపాధి కోసం ఎటువంటి ప్రతిఫలం తీసుకోకుండా తమకు తోచిన విధంగా జీవించారు.

విశేషాలు:

- గుర్రపు రక్షకులు నిస్వార్థంగా తమ కర్తవ్యాన్ని నిర్వర్తించడం వారి యొక్క యాగం పట్ల ఉన్న భక్తిని మరియు రాజు పట్ల ఉన్న విశ్వాసాన్ని తెలియజేస్తుంది.
- వారు ఎటువంటి ప్రతిఫలం ఆశించకుండా ఉండటం వారి యొక్క ఉన్నతమైన వ్యక్తిత్వాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 9: అశ్వత్థే క్షణమవబధ్య తం తురంగం సంపూర్ణే శశిని సమేత్య తిష్యయోగం . ఆవృత్తం నగరమభి ప్రచోదయంతో నిన్యుస్తం నృపపురుషా హిమావసానే .. 9..

తాత్పర్యం: ఒక క్షణం పాటు ఆ గుర్రాన్ని రావిచెట్టుకు కట్టి, పున్నమి రోజున తిష్య నక్షత్రం యొక్క శుభ యోగం వచ్చినప్పుడు, రాజు యొక్క సేవకులు దానిని తిరిగి నగరానికి తీసుకువెళ్లడానికి తొందరపెట్టారు. వారు దానిని శీతాకాలం ముగిసిన తరువాత నగరానికి చేర్చారు.

విశేషాలు:

- శుభ ముహూర్తం (పున్నమి మరియు తిష్య నక్షత్ర యోగం) కోసం వేచి ఉండటం యాగం యొక్క సమయాన్ని నిర్ణయించడంలో జ్యోతిష్య శాస్త్రానికి ఉన్న ప్రాధాన్యతను తెలియజేస్తుంది.

- గుర్రాన్ని తిరిగి నగరానికి తీసుకురావడం యాగం యొక్క తదుపరి దశకు సంకేతం.
- తిష్య నక్షత్రం యొక్క శుభ యోగం అంటే, జ్యోతిష్య శాస్త్రం ప్రకారం ఒక ప్రత్యేకమైన సమయంలో ఏర్పడే ఒక మంచి కలయిక. ఇక్కడ "యోగం" అంటే గ్రహాలు మరియు నక్షత్రాల యొక్క ఒక ప్రత్యేకమైన అమరిక లేదా కలయిక అని అర్థం.
- సాధారణంగా, తిష్య(పుష్యమి) నక్షత్రం చాలా శుభప్రదమైనదిగా భావిస్తారు. ఇది 27 నక్షత్రాలలో ఎనిమిదవది. దీనికి అధిపతి శని గ్రహం. ఈ నక్షత్రానికి సంబంధించిన కొన్ని ముఖ్యమైన లక్షణాలు:
- **పోషణ:** ఇది పోషించే శక్తిని కలిగి ఉంటుంది.
- **వృద్ధి:** ఇది అభివృద్ధి మరియు వృద్ధిని సూచిస్తుంది.
- **అదృష్టం:** ఇది మంచి అదృష్టాన్ని తెస్తుందని నమ్ముతారు.
- కాబట్టి, "తిష్య నక్షత్రం యొక్క శుభ యోగం" అంటే, చంద్రుడు తిష్య(పుష్యమి) నక్షత్రంలో ఉన్న సమయంలో ఏర్పడే ఒక మంచి గ్రహాల అమరిక. ఈ సమయంలో చేసే పనులు విజయవంతమవుతాయని, శుభ ఫలితాలను ఇస్తాయని విశ్వసిస్తారు.
- ఉదాహరణకు, పద్యంలో చెప్పినట్లుగా, పున్నమి (పూర్ణ చంద్రుడు) రోజున చంద్రుడు తిష్య(పుష్యమి) నక్షత్రంలో ఉండటం ఒక ప్రత్యేకమైన మరియు శుభప్రదమైన యోగంగా పరిగణించబడుతుంది. ఇలాంటి సమయంలో ముఖ్యమైన పనులు ప్రారంభించడం లేదా శుభకార్యాలు నిర్వహించడం మంచిదని భావిస్తారు.
-

శ్లోకం 10: ఆయాతా ధరణిభుజో యదాసముద్రాదాయాతాః సకలకలావిదశ్చ లోకాః . ఆయాస్యంత్యమరగణాశ్చ హవ్యహేతోస్తేనాయాన్ స్వయమపి కౌతుకీ వసంతః .. 10..

తాత్పర్యం: సముద్రాల నుండి రాజులు మరియు అన్ని కళలలో నిష్ణాతులైన ప్రజలు ఎప్పుడైతే వచ్చారో, అప్పుడు హవిస్సును స్వీకరించడానికి దేవతల సమూహాలు కూడా వస్తారు. అందువలన, స్వయంగా కుతూహలంతో వసంత ఋతువు కూడా అక్కడికి చేరుకున్నది.

విశేషాలు:

- వివిధ ప్రాంతాల నుండి రాజులు మరియు కళాకారులు రావడం యాగం యొక్క ప్రాముఖ్యతను మరియు దాని యొక్క గొప్పతనాన్ని చాటుతుంది.
- దేవతలు మరియు వసంత ఋతువు కూడా రావడం యాగం యొక్క శుభప్రదమైన మరియు పవిత్రమైన వాతావరణాన్ని సూచిస్తుంది. ప్రకృతి కూడా ఈ యాగంలో పాల్గొంటున్నట్లుగా వర్ణించడం విశేషం.

శ్లోకం 11:

నిశ్శేషోపరతరసాలపల్లవాశానిర్విణ్ణైర్వనభువి కోకిలైస్తదానీం .

ఆసేదే శిశిరదినాంతసుప్తబుద్ధరాకాశాచ్చ్యుత ఇవ పంచమో నినాదః .. 11..

తాత్పర్యం: అప్పటివరకు పూర్తిగా చిగురించని మామిడి ఆకులపై ఆశలు పెట్టుకుని నిరాశ చెందిన కోకిలలు అడవిలో ఆలపిస్తుండగా, శీతాకాలపు చివరి రోజున నిద్ర నుండి మేల్కొన్నట్లుగా ఆకాశం నుండి ఐదవ స్వరమైన వసంత రాగం వినిపించింది.

విశేషాలు:

- కోకిలల నిరాశ మరియు వసంత రాగం యొక్క ఆకస్మిక రాక ప్రకృతిలో మార్పును సూచిస్తుంది.
- "పంచమో నినాదః" వసంత ఋతువు యొక్క రాకను సంగీత ధ్వనితో పోల్చడం కవి యొక్క చక్కని ఊహను తెలియజేస్తుంది. ఇది ప్రకృతి యొక్క పునరుజ్జీవనాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 12:

ప్రమానా ధరణీరుహాః స్వతః ప్రసేదుర్నిష్క్రాంతో మలయగిరేబహిః సమీరః .

వీరశ్రీర్విషమశరస్య బాహుకాండే విశ్రాంతిం స్వయమభిరోచయాంబభూవ .. 12..

తాత్పర్యం: కొలతలు మించి పెరిగిన చెట్లు తమంతట తామే పుష్పాలను విరబూయడం ప్రారంభించాయి. మలయ పర్వతం నుండి వెలువడిన చల్లని గాలి వీచడం మొదలైంది. మన్మథుని యొక్క పరాక్రమమనే లక్ష్మి యువకుల యొక్క బాహువులపై విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి స్వయంగా ఇష్టపడింది.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువు రాకతో ప్రకృతిలో జరిగే మార్పులను ఈ శ్లోకం వర్ణిస్తుంది. చెట్లు పుష్పించడం, చల్లని గాలులు వీచడం వసంతానికి స్వాగతం పలుకుతున్నాయి.
- మన్మథుని శక్తి యువకులపై ప్రభావం చూపడం వసంత ఋతువు ప్రేమ మరియు కోరికలను రేకెత్తించే కాలం అని సూచిస్తుంది. "వీరశ్రీ" అనే పదం మన్మథుని యొక్క శక్తిని గొప్పగా వర్ణిస్తుంది.

శ్లోకం 13:

మాలిన్యం దధతి మషీవిలేపనేన ప్రావణ్యం యువతిషు ఘోషయంతి యూనాం .

ఝంకుర్వద్భ్రమరనిభేన మీనకేతోః సంచేరుర్బహిరివ శాసనాక్షరాణి .. 13..

తాత్పర్యం: కాటుకతో చేసిన బొట్టు యొక్క నల్లదనాన్ని ధరిస్తూ, తుమ్మెదల ఝుంకారం వంటి ధ్వనులతో మన్మథుని ఆజ్ఞాక్షరాల వలె యువతుల మనస్సులలోకి ప్రేమ భావనలు వ్యాపించాయి.

విశేషాలు:

- యువతుల అలంకరణ మరియు తుమ్మెదల ఝుంకారం వంటి ప్రకృతి శబ్దాలు మన్మథుని ప్రభావానికి గురవుతున్నాయని వర్ణించడం కవి యొక్క కల్పనాశక్తిని తెలియజేస్తుంది.
- "మీనకేతోః శాసనాక్షరాణి" (మన్మథుని ఆజ్ఞాక్షరాలు) అనే ఉపమానం ప్రేమ యొక్క అనివార్యతను మరియు దాని యొక్క శక్తిని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 14:

కూజంతో మదనపురోహితా ద్విరేఫాః పుష్పాణి ధ్రువమభిమంత్రయాంబభూవుః .

స్వస్థానస్థితిమపరిత్యజంత ఏతే విధ్యేయుః కిమితరథా శరాః శరవ్యం .. 14..

తాత్పర్యం: మన్మథునికి పురోహితుల్లాగా ఝుంకారం చేసే తుమ్మెదలు తప్పకుండా పువ్వులను మంత్రించి ఉండాలి. లేకపోతే, తమ స్థానాన్ని వదలకుండానే ఈ పువ్వులు మన్మథుని బాణాలకు గురి ఎలా అవుతాయి?

విశేషాలు:

- తుమ్మెదల ఝుంకారాన్ని మంత్రోచ్చారణతో పోల్చడం మరియు పువ్వులను మన్మథుని బాణాలుగా వర్ణించడం కవి యొక్క కవితాత్మక దృష్టిని తెలియజేస్తుంది.

- పువ్వులు తమ స్థానంలోనే ఉండి కూడా మన్మథుని బాణాల లక్ష్యాలు కావడం వసంత ఋతువులో ప్రేమ యొక్క వ్యాప్తిని సహజంగా జరిగే ప్రక్రియగా సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 15:

అనంగం నిగమమజస్రముద్గిరంతో భైక్షేణ ప్రతితరువీథి వర్తయంతః .

నిర్నిద్రాస్త్వహని నిరంతరం ద్విరేఫా ఆచార్యే వటవ ఇవావసన్ వసంతే .. 15..

తాత్పర్యం: మన్మథుని వేదాలను నిరంతరం ఉచ్చరిస్తూ, ప్రతి చెట్టు మరియు తీగ నుండి మకరందాన్ని భిక్షగా స్వీకరిస్తూ, పగలు నిద్రపోకుండా నిరంతరం ఝుంకారం చేసే తుమ్మెదలు వసంత ఋతువులో గురువు వద్ద ఉండే విద్యార్థుల వలె ప్రవర్తించాయి.

విశేషాలు:

- తుమ్మెదల ఝుంకారాన్ని మన్మథుని వేదాలుగా వర్ణించడం మరియు అవి మకరందాన్ని భిక్షగా స్వీకరించడం కవి యొక్క ఉపమాన చతురతను తెలియజేస్తుంది.
- తుమ్మెదలు నిరంతరం తిరుగుతూ ఉండటాన్ని గురువు వద్ద జ్ఞానాన్ని అన్వేషించే విద్యార్థులతో పోల్చడం వసంత ఋతువు యొక్క చైతన్యాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 16:

అధ్వర్యుం మలయసమీరమన్యపుష్టం హోతారం వనభువి సామగం ద్విరేఫం .

బ్రహ్మాణం మధుమపి సాదరం వృణానా ఆజహ్నుర్మదనమహాధ్వరం యువానః .. 16..

తాత్పర్యం: మలయ పర్వతం నుండి వచ్చే చల్లని గాలిని అధ్వర్యువుగా (యజ్ఞాన్ని నిర్వహించే వ్యక్తి), కోకిలను ఇతర గాయకునిగా, అడవిలో సామవేదం పాడే తుమ్మెదను హోతగా (హోమం చేసే వ్యక్తి), మరియు మకరందాన్ని బ్రహ్మగా (యజ్ఞంలో ముఖ్యమైన పదార్థం) భావిస్తూ, యువకులు మన్మథుని యొక్క గొప్ప యజ్ఞాన్ని ఆచరించారు.

విశేషాలు:

- ప్రకృతిలోని అంశాలను యాగంలోని వివిధ పాత్రలు మరియు పదార్థాలతో పోల్చడం వసంత ఋతువును ఒక గొప్ప ప్రేమ యజ్ఞంగా వర్ణించడం కవి యొక్క అద్భుతమైన భావనను తెలియజేస్తుంది.
- యువకులు ప్రేమలో మునిగి తేలుతూ, ప్రకృతి యొక్క ప్రతి అంశంలోనూ మన్మథుని యొక్క ఉనికిని అనుభవిస్తున్నారని ఈ శ్లోకం సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 17:

మోహాంధే జగతి విపశ్చితో యతః కేఽప్యగ్నీనాదధురయజంత చాస్తశంకాః .

తన్మూలం ధ్రువమయశో దిశో దశాపి ప్రావారీదసమశరస్య భృంగదంభాత్ .. 17..

తాత్పర్యం: మోహాంధకారంలో ఉన్న ఈ లోకంలో, కొందరు జ్ఞానులు కూడా తమ భయాలను విడిచిపెట్టి ప్రేమ అనే అగ్నిని వెలిగించి, మన్మథుని ఆరాధించారు. దాని ఫలితంగానే, మన్మథుని యొక్క తుమ్మెదల ఝుంకారం వంటి కీర్తి పది దిక్కులా వ్యాపించింది.

విశేషాలు:

- జ్ఞానులు కూడా ప్రేమ యొక్క శక్తికి లొంగిపోవడం మరియు మన్మథుని ఆరాధించడం ప్రేమ యొక్క విశ్వవ్యాప్తమైన ప్రభావాన్ని సూచిస్తుంది.

- మన్మథుని కీర్తి తుమ్మెదల ఝుంకారం వలె వ్యాపించడం ప్రేమ యొక్క ఆహ్లాదకరమైన మరియు వ్యాప్తి చెందే స్వభావాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 18:

ఆమూలాదవిరళమాచితే ప్రవాళేశ్రూతేఽపి ప్రయయురతోషమన్యపుష్టాః .

సర్వాణి గ్రసితుమిమాని యన్న శేకుః స్థాతుం వా యదపి న శాఖికామపశ్యన్ .. 18..

తాత్పర్యం: పూర్తిగా చిగురించిన పగడపు రంగు ఆకులపై కూర్చున్న కోకిలలు తమ మధురమైన గానంతో వినేవారికి ఆనందాన్ని కలిగించాయి. ఈ ఆకులన్నింటినీ తినలేకపోయినా లేదా ఒక కొమ్మపై కూడా స్థిరంగా ఉండలేకపోయినా అవి తమ గానాన్ని ఆపలేదు.

విశేషాలు:

- కోకిలల యొక్క నిరంతరమైన గానం వసంత ఋతువు యొక్క ఉత్సాహాన్ని మరియు ఆనందాన్ని సూచిస్తుంది.
- ఆహారం లభించకపోయినా లేదా స్థిరమైన స్థానం లేకపోయినా కోకిలలు తమ గానాన్ని కొనసాగించడం ప్రకృతి యొక్క జీవశక్తిని మరియు ఆశావాహ దృక్పథాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 19:

కే భృంగాః క ఇవ పికాః సమీరణః కశ్చంద్రః కః క ఇవ మధుర్మనోభవః కః .

దౌర్భాగ్యాద్విరహిజనస్య దుర్విభేదం హంతాసీత్ కథమిదమైకమత్యమేషాం .. 19..

తాత్పర్యం: ఎవరు తుమ్మెదలు? ఎవరు కోకిలలు? ఎవరు చల్లని గాలి? ఎవరు చంద్రుడు? ఎవరు మకరందం? ఎవరు మన్మథుడు? విరహంతో బాధపడుతున్న వారి దురదృష్టం ఎంత భరించరానిది! వీరందరి మధ్య ఈ ఐకమత్యం ఎలా సాధ్యమైంది?

విశేషాలు:

- ఈ శ్లోకంలో ప్రకృతిలోని వివిధ అంశాలు మన్మథుని యొక్క దూతలుగా మరియు సహాయకులుగా పనిచేస్తున్నాయని ప్రశ్నించడం ద్వారా విరహి యొక్క బాధను తీవ్రంగా వ్యక్తం చేస్తున్నారు.
- వసంత ఋతువు ప్రేమికులకు ఆనందాన్ని కలిగిస్తుండగా, విరహిలకు ఇది మరింత బాధాకరంగా ఉంటుంది. ప్రకృతిలోని ప్రతి అంశం వారికి మన్మథుని ఉనికిని గుర్తు చేస్తూ మరింత వేదన కలిగిస్తుంది.

శ్లోకం 20:

ఆచూడం కుసుమమయా మధోః ప్రసాదాద్ వాసంతీవిచకిలచూతచంపకాద్యాః .

ధుస్తూరేష్వపి చ నిరీక్ష్య తాం సమృద్ధిం మందాక్షాదివ నతమౌలయో బభూవుః .. 20..

తాత్పర్యం: మకరందం యొక్క దయతో, శిఖరం వరకు పూలతో నిండిన మాలతీ, అశోక, మామిడి, చంపక మొదలైన చెట్లు వికసించాయి. అదే సమృద్ధిని ఉమ్మెత్త చెట్లలో కూడా చూసి, అవి సిగ్గుతో తలలు వంచినట్లుగా ఉన్నాయి.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువులో అన్ని రకాల చెట్లు, మంచి మరియు చెడు అనే భేదం లేకుండా పుష్పించడం ప్రకృతి యొక్క సమతుల్యతను మరియు సమదృష్టిని తెలియజేస్తుంది.
- మంచి పూలతో నిండిన చెట్లు ఉమ్మెత్త చెట్ల యొక్క సమృద్ధిని చూసి సిగ్గుపడటం అనేది కవి యొక్క చక్కని భావన. ఇది అందం మరియు వికారం మధ్య వ్యత్యాసాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 21:

ఉన్మీలన్మధుమదతుందిలా ద్విరేఫా ఉద్దామస్తబకపరిష్కృతా లతాశ్చ .

అన్యోన్యం యదిహ న కించిదభ్యజానన్ సా సంపత్సురభికటాక్షవీక్షణానాం .. 21..

తాత్పర్యం: వికసిస్తున్న పువ్వుల మత్తులో మునిగిన తుమ్మెదలు మరియు అందమైన గుత్తులతో అలంకరించబడిన తీగలు ఒకదాని గురించి మరొకటి ఏమీ తెలియకపోయినా, ఆ వసంత సంపద మాత్రం సువాసనలు వెదజల్లుతూ కటాక్ష వీక్షణాల వంటి అనుభూతిని కలిగించింది.

విశేషాలు:

- ప్రకృతిలోని వివిధ అంశాలు తమ తమ ఆనందంలో మునిగి ఉండటం వసంత ఋతువు యొక్క స్వయంపూర్ణమైన మరియు నిస్వార్థమైన అందాన్ని తెలియజేస్తుంది.
- పువ్వుల సువాసన మరియు తుమ్మెదల మత్తు కటాక్ష వీక్షణాల వంటి ఆహ్లాదకరమైన అనుభూతిని కలిగించడం వసంత ఋతువు యొక్క మధురమైన ప్రభావాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 22:

ఆక్రమ్య క్షితితలమావృతం తుషారైస్తద్వార్తామపి న మధుర్యదా విషేహే .

శీతాంశౌ హిమవతి చ ద్వయోస్తదానీం లబ్ధం తైరభయమితో హతావశిష్టైః .. 22..

తాత్పర్యం: మంచుతో కప్పబడిన భూమిని వసంతం ఆక్రమించినప్పుడు, చల్లని గాలి కూడా దాని తీపిదనాన్ని భరించలేకపోయింది. అప్పుడు, చల్లని చంద్రుడు మరియు మంచుతో నిండిన హిమాలయ పర్వతం ఈ మన్మథుని బాణాల నుండి తప్పించుకున్న కొద్దిమందికి ఆశ్రయం ఇచ్చాయి.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువు యొక్క శక్తి మంచు మరియు చలిని కూడా జయించిందని ఈ శ్లోకం వర్ణిస్తుంది.
- చల్లని చంద్రుడు మరియు హిమాలయ పర్వతం విరహిలకు ఆశ్రయంగా నిలవడం ప్రేమ యొక్క వేడి నుండి తప్పించుకోవడానికి ప్రయత్నించే వారి యొక్క పరిస్థితిని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 23:

ఆ ద్వంద్వాదపరిగృహీతదేహభేదాదా కీటభ్రమరపిపీలికోద్భిజేభ్యః .

న క్వాపి ప్రతిహతిరైక్షి శుశ్రువే వా తత్కాలం కుసుమశరాసశాసనస్య .. 23..

తాత్పర్యం: జంతువులు, కీటకాలు, తుమ్మెదలు, చీమలు మరియు మొలకెత్తే మొక్కలు మొదలుకొని, శరీర భేదం లేని ప్రతి జీవిపై ఆ సమయంలో మన్మథుని యొక్క పూల బాణాల శాసనానికి ఎక్కడా అడ్డు కనిపించలేదు లేదా వినబడలేదు.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువులో మన్మథుని ప్రభావం అన్ని జీవులపై ఉంటుందని, ఎవరూ దాని నుండి తప్పించుకోలేరని ఈ శ్లోకం నొక్కి చెబుతుంది.
- "కుసుమశరాసశాసనస్య" (పూల బాణాల శాసనం) అనే పదం మన్మథుని యొక్క తిరుగులేని శక్తిని మరియు ప్రేమ యొక్క సర్వవ్యాప్తిని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 24:

ఆస్తాం తద్రతిపరిణేతురాధిపత్యం మందేఽస్మిన్నపి ఖలు మారుతే ప్రవృత్తే .

కత్యన్వక్ కతి పురతశ్చ సంప్రచేలుర్మాద్యంతః శుకపికశారికాద్విరేఫాః .. 24..

తాత్పర్యం: ప్రేమను కలిగించే మన్మథుని యొక్క ఆధిపత్యం అలా ఉండగా, ఈ మెల్లని గాలి వీస్తున్న సమయంలో కూడా ఎన్ని చిలుకలు, కోకిలలు, శారికలు మరియు తుమ్మెదలు మత్తుగా ముందుకు వెనుకకు తిరుగుతున్నాయో!

విశేషాలు:

- మెల్లని వసంతపు గాలి కూడా ప్రేమను రేకెత్తిస్తుందని, పక్షులు మరియు కీటకాలు కూడా దాని ప్రభావానికి లోనవుతున్నాయని ఈ శ్లోకం వర్ణిస్తుంది.
- "మాద్యంతః" (మత్తుగా) అనే పదం వసంత ఋతువు యొక్క ఉల్లాసభరితమైన మరియు మత్తు కలిగించే స్వభావాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 25:

ఆరామే కిసలయమక్షిణ శీధురాగః కాంతానాం కమలవనేషు కేసరాణి .

ఇత్యోభిః ప్రకటితవిశ్వరూప ఏవ ప్రాయేణ వ్యజయత మాన్మథః ప్రతాపః .. 25..

తాత్పర్యం: ఉద్యానవనాలలో ఎండిపోని లేత ఆకుల యొక్క ఎరుపుదనం, స్త్రీల యొక్క ముఖాలలో తామరల వంటి పువ్వులలోని కేసరాల వంటి అందం - ఈ గుర్తుల ద్వారా మన్మథుని యొక్క శక్తి దాదాపు విశ్వరూపాన్ని ప్రదర్శిస్తూ విజయం సాధించింది.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువులో ప్రకృతిలో కనిపించే అందమైన రంగులు మరియు స్త్రీల యొక్క సహజమైన సౌందర్యం మన్మథుని యొక్క విజయానికి చిహ్నాలుగా వర్ణించబడ్డాయి.
- "ప్రకటితవిశ్వరూప" (విశ్వరూపాన్ని ప్రదర్శిస్తూ) అనే పదం మన్మథుని యొక్క సర్వవ్యాపకమైన ప్రభావాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 26:

సంగోప్య భ్రమరశశాంకకోకిలేభ్యః సంప్రాప్తే తమసి మహత్యధిజ్యధన్వా .

ఏకాకీ రతిపతిరిత్వరీరనైషీత్ సంకేతం భువనభయంకరే నిశీథే .. 26..

తాత్పర్యం: తుమ్మెదలు, చంద్రుడు మరియు కోకిలల నుండి తన ఉనికిని దాచుకుంటూ, గొప్ప చీకటి వచ్చినప్పుడు, మన్మథుడు తన ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి, లోకానికి భయంకరమైన ఆ అర్ధరాత్రి వేళ ఒంటరిగా తన సంకేతాలను వేగంగా పంపాడు.

విశేషాలు:

- చీకటిలో మన్మథుడు తన కార్యకలాపాలను రహస్యంగా కొనసాగించడం ప్రేమ యొక్క రహస్యమైన మరియు బలమైన స్వభావాన్ని సూచిస్తుంది.
- "భువనభయంకరే నిశీథే" (లోకానికి భయంకరమైన అర్ధరాత్రి వేళ) అనే వర్ణన ప్రేమ యొక్క తీవ్రతను మరియు దాని యొక్క అప్రతిహతమైన శక్తిని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 27:

కాంతానాం నఖలిఖనైర్దృఢోపగూహాన్ సీత్కారాన్ దశనపదైశ్చ సాధయంతః .

ప్రేయాంసః పునరుభయానిమానతీతానస్మార్షుర్హిమసమయేష్వయత్నలభ్యాన్ .. 27..

తాత్పర్యం: స్త్రీల యొక్క గోళ్ల గుర్తుల ద్వారా ఏర్పడిన దృఢమైన కౌగిలింతలను, నిట్టూర్పులను మరియు దంతాల గుర్తులను అనుభవిస్తున్న ప్రియులు, చలికాలంలో కష్టపడి కూడా పొందలేని ఈ ఆనందాలను మళ్లీ గుర్తు చేసుకున్నారు.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువులో ప్రేమ యొక్క శారీరక వ్యక్తీకరణలు చలికాలపు ఒంటరితనం మరియు కోరికల నుండి విముక్తిని కలిగిస్తాయి.
- ప్రియులు గతంలోని బాధలను మర్చిపోయి ప్రస్తుత ఆనందంలో మునిగి తేలుతున్నారని ఈ శ్లోకం సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 28:

దుర్దాంతం మదనమవేక్ష్య నిర్మమే కిం వర్మైకం యువసు వధూమయం విధాతా .

యద్యోగే మదనశరాః ప్రసూనమాత్రం యత్త్యాగే కులిశదశామమీ వహంతి .. 28..

తాత్పర్యం: అదుపులేని మన్మథుని చూసి, బ్రహ్మ యువకుల కోసం స్త్రీల రూపంలో ఒక ప్రత్యేకమైన కవచాన్ని సృష్టించాడా? ఎందుకంటే వారి సాంగత్యంలో మన్మథుని బాణాలు కేవలం పువ్వుల్లాంటివిగా ఉంటాయి, కానీ వారిని విడిచిపెడితే అవి వజ్రాయుధంలాంటి బాధను కలిగిస్తాయి.

విశేషాలు:

- స్త్రీల యొక్క ప్రేమ యువకులకు మన్మథుని బాధల నుండి రక్షణ కల్పిస్తుందని, వారి వియోగం తీవ్రమైన వేదనను కలిగిస్తుందని ఈ శ్లోకం వర్ణిస్తుంది.
- "వధూమయం వర్మ" (స్త్రీల రూపంలో కవచం) అనే భావన ప్రేమ యొక్క రక్షణాత్మకమైన మరియు ఓదార్పునిచ్చే స్వభావాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 29:

సంపశ్యన్ గిరిశతపోవిలోపకోపవ్యాపన్నం సుహృదమనన్యజం వసంతః .

శుశ్రూషామకృత శివార్చనే మునీనాం ప్రత్యగ్రైర్దళకుసుమైర్వనద్రుమాణాం .. 29..

తాత్పర్యం: శివుని తపస్సును భంగం కలిగించిన కోపానికి గురైన తన స్నేహితుడైన మన్మథుని చూసిన వసంత ఋతువు, అడవి చెట్ల యొక్క తాజా ఆకులు మరియు పువ్వులతో మునుల యొక్క శివార్చనకు సహాయం చేసింది.

విశేషాలు:

- వసంత ఋతువు మన్మథుని స్నేహితుడు కావడం మరియు శివుని ఆరాధనలో మునులకు సహాయం చేయడం ప్రకృతి యొక్క సమతుల్యతను మరియు భక్తిని సూచిస్తుంది.
- మన్మథుడు శివుని కోపానికి గురైనప్పటికీ, వసంత ఋతువు శివుని సేవ చేయడం ద్వారా శాంతిని నెలకొల్పడానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్లుగా ఈ శ్లోకం తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 30:

ఆశీతాచలమభిగమ్య సన్నివృత్తే ధన్యేఽస్మిన్ ధరణిభుజస్తురంగవర్యే .

ఉత్కంఠాభరభరితా ఇవోత్తరాశామాసేదుః స్వయమహిమత్విషస్తురంగాః .. 30..

తాత్పర్యం: హిమాలయ పర్వతం వరకు వెళ్లి తిరిగి వచ్చిన ఈ అదృష్టవంతుడైన రాజు యొక్క శ్రేష్ఠమైన యాగపు గుర్రం, బహుశా తిరిగి రావాలనే ఆత్రుతతో ఉత్తర దిక్కును చూస్తూ తన యొక్క గొప్ప వేగంతో ముందుకు సాగింది.

విశేషాలు:

- యాగపు గుర్రం యొక్క శక్తి మరియు దాని యొక్క తిరిగి రావాలనే కోరిక యాగం యొక్క విజయవంతమైన ముగింపును సూచిస్తుంది.
- "స్వయమహిమత్విషః" (తన యొక్క గొప్ప వేగంతో) అనే వర్ణన గుర్రం యొక్క అసాధారణమైన సామర్థ్యాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 31:

సంపూర్ణే నియమభరేణ వత్సరేఽస్మిన్ సంప్రాప్తే స హి సహ వాజినా వసంతే .

ఆదిష్టః స మునిభిరశ్వమేధకర్మణ్యారాద్ధుం గిరిశమదీక్షిత క్షితీశః .. 31..

తాత్పర్యం: అశ్వమేధ యాగం యొక్క నియమాలు ఒక సంవత్సరం పాటు కొనసాగాయి. సంవత్సరం పూర్తయిన తరువాత, వసంత ఋతువు రాగానే, రాజు మునుల ఆజ్ఞ ప్రకారం ఆ యాగంలో శివుడిని ఆరాధించాలని నిర్ణయించుకున్నాడు

విశేషాలు:

- అశ్వమేధ యాగం ఒక సంవత్సరం పాటు కొనసాగే ప్రక్రియ అని ఈ శ్లోకం సూచిస్తుంది.

.

శ్లోకం 32:

అధ్వర్యుః సమజని తత్ర కుంభజన్మా హోతృత్వం ప్రతిగతమాశ్వలాయనేన .

ఔద్గాత్రం సమధృత జైమినిర్మునీంద్రో బ్రహ్మాసీద్ బహువిదరుంధతీసహాయః .. 32..

తాత్పర్యం: అక్కడ కుంభ సంభవుడైన అగస్త్యుడు అధ్వర్యువుగా (యజ్ఞాన్ని నిర్వహించే ప్రధాన వ్యక్తి) వ్యవహరించాడు. ఆశ్వలాయనుడు హోతగా (హోమం చేసే వ్యక్తి) బాధ్యతను స్వీకరించాడు. మునులలో శ్రేష్ఠుడైన జైమిని ఉద్గాతగా (సామవేదం పాడే వ్యక్తి) ఉన్నాడు. అనేక వేదాలను తెలిసిన వశిష్ఠుడు అరుంధతితో కలిసి బ్రహ్మగా (యజ్ఞ పర్యవేక్షకుడు) ఉన్నాడు.

విశేషాలు:

- ఈ శ్లోకం అశ్వమేధ యాగం కోసం నియమించబడిన ముఖ్యమైన ఋత్విక్కులను (యజ్ఞ పురోహితులు) పేర్కొంటుంది. వారి యొక్క జ్ఞానం మరియు ప్రాముఖ్యత యాగం యొక్క వైభవాన్ని తెలియజేస్తాయి.
- అగస్త్యుడు, ఆశ్వలాయనుడు, జైమిని మరియు వశిష్ఠుడు వేదాలలో గొప్ప జ్ఞానులుగా ప్రసిద్ధి చెందారు.

శ్లోకం 33:

ప్రాగంతఃకరణమముష్య కేవలం యే ప్రాజానన్ భువి నవనీతనిర్మితం తే .

అభ్యక్తం నవనవనీతచర్చికాభిస్తం విజ్ఞా బహిరపి తన్మయం విజజ్ఞుః .. 33..

తాత్పర్యం: భూమిపై ఎవరైతే అతని యొక్క అంతరంగం కేవలం వెన్నతో చేయబడిందని ముందుగా తెలుసుకున్నారో, వారు తెలివిగలవారై అతని శరీరం కూడా కొత్త వెన్న పూతలతో నిండి ఉండటం చూసి, అతని బాహ్య స్వరూపం కూడా అంతర్గత స్వభావంతోనే ఉందని గ్రహించారు.

విశేషాలు:

- ఈ శ్లోకం మలయధ్వజుని యొక్క స్వచ్ఛమైన మరియు మృదువైన హృదయాన్ని వర్ణిస్తుంది. అతని అంతరంగం వెన్నలాంటిదని చెప్పడం అతని దయ, ప్రేమ మరియు సున్నితత్వాన్ని సూచిస్తుంది.

- అతని బాహ్య ప్రవర్తన కూడా అతని అంతరంగ స్వభావాన్ని ప్రతిబింబిస్తుందని చెప్పడం అతని యొక్క నిజాయితీని మరియు స్థిరమైన వ్యక్తిత్వాన్ని తెలియజేస్తుంది.
- "యోదీక్షతోంతిరేవ నవనీతం, తస్మాన్నవనీతే నాభ్యంక్తే" అంటే, ఎవరైతే దీక్ష తీసుకుంటారో, వారి లోపల వెన్న ఉంటుంది. కాబట్టి, వారు వెన్నతో తమ శరీరాన్ని పూసుకోకూడదు.
- దీక్ష తీసుకున్న వ్యక్తి తన కోరికలను మరియు శరీరాన్ని నియంత్రణలో ఉంచుకోవాలి. వెన్న మృదుత్వాన్ని మరియు భోగాన్ని సూచిస్తుంది కాబట్టి, దీక్షలో ఉన్నవారు దానిని ఉపయోగించకూడదు. వారి అంతరంగం స్వచ్ఛంగా ఉండాలి, బాహ్యంగా కూడా నిరాడంబరంగా ఉండాలి.
- రాజు వెన్న పూసుకోకపోయినా అతని ప్రవర్తన సన్నిహితులకు వెన్న పూతలుగా అనిపించిందని భావం.

శ్లోకం 34:

ఆబాల్యాదాతిథిషు ముక్తహస్త ఏషః క్షమాపాలః కిల మలయధ్వజః ప్రకృత్యా .

తజ్జానన్నపి నిఖిలం నిబధ్య ముష్టిం దీక్షాము క్షణమపి నాసితుం శశాక .. 34..

తాత్పర్యం: మలయధ్వజుడనే ఈ రాజు బాల్యం నుండి అతిథుల పట్ల దాతృత్వంతో వ్యవహరించే స్వభావం కలవాడు. ఆ విషయం అంతా తెలిసినప్పటికీ, తన పిడికిలిని బిగించి, ఒక్క క్షణం కూడా దీక్షను భరించలేకపోయాడు.

విశేషాలు:

- మలయధ్వజుని యొక్క సహజమైన దాతృత్వం మరియు అతిథి మర్యాదను ఈ శ్లోకం తెలియజేస్తుంది.
- దీక్ష యొక్క నియమాలను పాటించడంలో అతనికి కలిగిన ఇబ్బంది అతని యొక్క సున్నితమైన స్వభావాన్ని మరియు దానగుణాన్ని విడిచిపెట్టలేని తత్వాన్ని సూచిస్తుంది.
- "ముష్టీకరోతి వాచంచ యచ్ఛతి యజ్ఞస్యధృత్యై" అంటే, యజ్ఞం యొక్క స్థిరత్వం కోసం (యజ్ఞం సరిగ్గా జరగడానికి) తన పిడికిలిని బిగిస్తాడు మరియు తన మాటను నియంత్రిస్తాడు.
- యజ్ఞం చేసే వ్యక్తి (దీక్షితుడు) తన శరీరాన్ని మరియు మాటను అదుపులో ఉంచుకోవాలి. పిడికిలిని బిగించడం సంకల్ప బలానికి మరియు నియంత్రణకు చిహ్నం. మాటను నియంత్రించడం వలన యజ్ఞానికి ఆటంకాలు కలగకుండా ఉంటాయి మరియు ఏకాగ్రత పెరుగుతుంది. యజ్ఞం విజయవంతంగా పూర్తి కావడానికి ఇంద్రియ నిగ్రహం చాలా ముఖ్యం.
-

శ్లోకం 35:

అధ్వర్యౌ భగవతి తత్ర కుంభజన్మన్యాయజ్ఞం ధరణిపతిత్వమశ్నువానే .

దుర్భిక్షం శిథిలమజాయత ద్విజానామాషాఢాజినతృణముష్టివిష్టరేషు .. 35..

తాత్పర్యం: యజ్ఞం పూర్తయ్యే వరకు అధ్వర్యువుగా ఉన్న అగస్త్య మునియే పరిపాలన బాధ్యతను కూడా తీసుకున్నాడు. అందువలన, బ్రాహ్మణులందరికీ ఆషాఢ మాసంలో చర్మాలు మరియు గడ్డితో చేసిన ఆసనాలు కూడా దొరకని కరువు పరిస్థితి తప్పింది.

యజ్ఞం జరుగుతున్నంత కాలం అగస్త్య ముని పరిపాలనా బాధ్యతలు కూడా చేపట్టడం వల్ల, బ్రాహ్మణులు కనీస అవసరాల కోసం కూడా ఇబ్బంది పడాల్సిన కరువు పరిస్థితి నుండి బయటపడ్డారు. అగస్త్యుని యొక్క పరిపాలనా దక్షత మరియు దయాగుణం వల్ల వారికి కష్టాలు తొలగిపోయాయి. సాధారణంగా కరువు సమయంలో పేదవారు మరియు బ్రాహ్మణులు ఇబ్బందులు పడతారు, కానీ అగస్త్యుడు బాధ్యతలు తీసుకోవడం వల్ల వారికి ఆ కష్టం రాలేదు.

విశేషాలు:

శ్లోకం 36:

నీవారాన్ వపత కుశాన్ ప్రవర్ధయధ్వం సించధ్వ ఖదిరపలాశబిల్వపోతాన్ .

సద్యః సంచినుత మృదూని వల్కలానీత్యాదిక్షన్ నృపపురుషానగస్త్యశిష్యాః .. 36..

తాత్పర్యం: అగస్త్యుని శిష్యులు రాజు యొక్క సేవకులను ఆదేశిస్తూ, "వరిని విత్తండి, దర్భ గడ్డిని పెంచండి, ఖదిర, మోదుగ మరియు మారేడు మొక్కలకు నీరు పోయండి. వెంటనే మెత్తని బెరడులను సేకరించండి" అని చెప్పారు.

విశేషాలు:

- **ప్రజలకు ఆహారం మరియు ఇతర అవసరాలు తీర్చడానికి అగస్త్యుని శిష్యులు తీసుకున్న చర్యలను ఈ శ్లోకం తెలియజేస్తుంది.**
- **వారు వ్యవసాయం మరియు సహజ వనరులను ఉపయోగించడం ద్వారా ప్రజలను ఆదుకోవడానికి ప్రయత్నించడం వారి యొక్క జ్ఞానాన్ని మరియు మానవత్వాన్ని సూచిస్తుంది.**

శ్లోకం 37:

తస్మిన్నప్యదదతి పార్థివే నిషేధాద్ యద్ భుక్తం వసితముపార్జితం చ విప్రైః .

దాతారః స్మ ఇతి కృతాగ్రహాః సమస్తాః శక్తాః కిం శతతమమంశమత్ర దాతుం .. 37..

తాత్పర్యం: ఈ యాగంలో రాజు దానం చేయకుండా నిషేధించబడినప్పటికీ, బ్రాహ్మణులు పొంది తిన్నది మరియు కట్టుకున్నది ఇంత అని చెప్పడం సాధ్యం కాదు. ఇతర దాతలు దానిలో నూరవ వంతును కూడా ఇవ్వలేరు.

రాజు దానం చేయకుండా ఆజ్ఞాపించినప్పటికీ, ఆ యాగంలో బ్రాహ్మణులు పొందిన సంపద చాలా ఎక్కువ. దానిని కొలవడం లేదా అంచనా వేయడం కూడా కష్టం. ఇతర దాతలు అంతటి దానాన్ని ఇవ్వలేరు. ఇది యాగం యొక్క గొప్పతనాన్ని మరియు దాని ద్వారా బ్రాహ్మణులు పొందిన సమృద్ధిని తెలియజేస్తుంది.

విశేషాలు:

"*చంద్రమసీత్యే త్రైర్యధాలింగం ప్రతిగృహ్ణాతి*" అనే వేదవాక్యం ప్రకారం, దీక్షితుడు ప్రజల నుండి "చంద్రుడు వంటి కాంతి కలవారు" అని సంబోధిస్తూ వారి వారి స్థాయికి తగినట్లుగా దానాలను ప్రజలనుంచి స్వీకరించాలి.తాను దానం చేయ కూడదు.

శ్లోకం 38:

భుంజానానపరిమితాన్ బహూన్ పదార్థాన్ భృదేవానధిసవనం నిరీక్ష్య దేవాః .

భాగం నః క్రతుషు విధాయ విప్రలేభే పాపీయాన్ విధిరితి మంత్రయాంబభూవుః .. 38..

తాత్పర్యం: ప్రతి యాగానికి ముందు లెక్కలేనన్ని అనేక పదార్థాలను తింటున్న బ్రాహ్మణులను చూసి, దేవతలు "పాపాత్ముడైన విధి మనకు యాగాలలో కొంచెమే ఇచ్చి (హవిస్సులను) మోసం చేస్తున్నాడు" అని ఆలోచించారు.

శ్లోకం 39:

తస్యాగ్రే ధరణిభుజః క్రియాంతరాళేష్వాతేనుః స్వయమృషయో బహూన్ వివాదాన్ .

న్యాయానుశ్రవపదసాంఖ్యయోగతంత్రప్రస్థానప్రవచనదేశికా మహాంతః .. 39..

తాత్పర్యం: ఆ రాజు ఎదుట, యాగ కర్మల మధ్య విరామ సమయాలలో, గొప్ప ఋషులు స్వయంగా అనేక చర్చలు జరిపారు. వారు న్యాయ, మీమాంస, వ్యాకరణ, సాంఖ్య, యోగ మరియు తంత్ర శాస్త్రాలలో గొప్ప పండితులు.

విశేషాలు:

- యాగం జరుగుతున్న సమయంలో జ్ఞానులైన ఋషులు తాత్విక మరియు శాస్త్రీయ విషయాలపై చర్చలు జరపడం ఆ కాలంలోని విద్యావంతుల యొక్క మేధో సంపదను తెలియజేస్తుంది.
- వివిధ శాస్త్రాలపై వారి యొక్క లోతైన జ్ఞానం యాగం యొక్క పవిత్రతను మరియు ప్రాముఖ్యతను మరింత పెంచుతుంది.

తార్కికులపై ఆక్షేపము

శ్లోకం 40:

యద్వాత్యంతికసుఖదుఃఖహానిరూపం కైవల్యం కథమశపద్ భవానహల్యాం .

తాదృక్షాముపలదశాం శ్రయేతి కోపాదిత్యూచుః కతిచన గౌతమం మునీంద్రాః .. 40..

తాత్పర్యం: మోక్షం అంటే శాశ్వతమైన దుఃఖాల నుండి పూర్తిగా విముక్తి పొందడం కదా!("ఆత్యంతిక దుఃఖధ్వంసోహి మోక్షః") దుఃఖాలు లేకపోవడమే మోక్షం అయితే, గౌతముడు అహల్యను రాతి రూపంలో ఉండమని ఎందుకు శపించాడు? అది శాపం ఎలా అవుతుంది?" అని కొందరు ప్రశ్నిస్తున్నారు.

మొత్తం మీద భావం:

మోక్షం అంటే అన్ని రకాల దుఃఖాలు శాశ్వతంగా తొలగిపోవడం అని చెబుతారు. అలాంటప్పుడు, గౌతమ మహర్షి అహల్యను రాతిగా మారి దుఃఖాలు లేకుండా ఉండమని శపించడం శాపం ఎలా అవుతుంది? రాతికి ఎటువంటి బాధలు ఉండవు కదా! అని వారు సందేహిస్తున్నారు.

ఇక్కడ వారు మోక్షం యొక్క నిర్వచనాన్ని మరియు శాపం యొక్క స్వభావాన్ని ప్రశ్నిస్తున్నారు. బహుశా వారు శాపం అంటే కేవలం దుఃఖాన్ని కలిగించడం మాత్రమే కాదని, ఒక వ్యక్తి యొక్క చైతన్యాన్ని, అనుభూతిని మరియు ఉనికిని మార్చివేయడం కూడా శాపం కావచ్చునని సూచిస్తున్నారు. రాయికి ఎటువంటి స్పర్శ, అనుభూతి ఉండదు కాబట్టి, అది ఒక రకమైన బంధింపబడిన స్థితి కావచ్చు, అది మోక్షం కాకపోవచ్చు అని వారు భావిస్తున్నారు.

విశేషాలు:

- ఈ శ్లోకం ఋషుల మధ్య జరిగిన తాత్విక చర్చలో ఒక భాగాన్ని తెలియజేస్తుంది. వారు గౌతమ మహర్షి యొక్క చర్యను ప్రశ్నించడం వారి యొక్క ధర్మనిష్ఠను మరియు న్యాయబుద్ధిని సూచిస్తుంది.
- మోక్షం యొక్క స్వభావం మరియు శాపం యొక్క పరిణామాలు వంటి లోతైన ఆధ్యాత్మిక విషయాలపై వారు చర్చించడం ఆ కాలంలోని తాత్విక చింతన యొక్క స్థాయిని తెలియజేస్తుంది.

సమాధానము

కం దోషం కథయత సంప్రసక్తదుఃఖవ్యావృత్తిం ఫలముపగచ్ఛతాం పురో నః .

అజ్ఞానక్షతిరుపలే తవాపి కిం నేత్యాచఖ్యుః ప్రతిపదమక్షపాదాశిష్యాః .. 41..

తాత్పర్యము

దుఃఖం పూర్తిగా నశించడమే మోక్షం అని మీరు అంటున్నట్లయితే, ఆ విషయంలో మీరు మమ్మల్ని ఎలా తప్పు పడతారు? "జ్ఞానం ద్వారానే మోక్షం లభిస్తుంది" అని శాస్త్రాలు చెబుతున్నాయి. అంటే అజ్ఞానం తొలగిపోవడమే మోక్షం అని మీరే ఒప్పుకుంటున్నారు కదా! అలాంటప్పుడు, రాయికి కూడా అజ్ఞానం ఉండదు కాబట్టి, దానికి కూడా మోక్షం లభించినట్లే కదా! మమ్మల్ని వ్యతిరేకించడం ఎందుకు? అని తర్కించేవారు అన్నారు.

మొత్తం మీద భావం:

మోక్షం అంటే దుఃఖం లేకపోవడం (దుఃఖధ్వంసమే మోక్షము) అని మీ సిద్ధాంతం అయితే, జ్ఞానం వల్ల మోక్షం వస్తుందని(జ్ఞానా దేవతు కైవల్యం) మీరు చెప్పేది కూడా అజ్ఞానం తొలగిపోవడమే మోక్షం అని సూచిస్తుంది. అజ్ఞానం లేని రాయికి కూడా మోక్షం వచ్చినట్లే కదా! మా వాదనలో తప్పేముంది? అని తర్కించేవారు తమ వాదనను సమర్థించుకుంటున్నారు.

వారు మోక్షం యొక్క నిర్వచనంపై ఉన్న భిన్న దృక్కోణాలను ఎత్తిచూపుతూ, తమ వాదనను సమర్థించడానికి శాస్త్రాలనూ మరియు ప్రత్యర్థుల వాదనలనూ ఉపయోగిస్తున్నారు. రాయికి జ్ఞానం లేకపోయినా దుఃఖం కూడా ఉండదు కాబట్టి, వారి నిర్వచనం ప్రకారం రాయికి కూడా మోక్షం లభించినట్లే అవుతుందని వారు ప్రశ్నిస్తున్నారు. ఇది ప్రత్యర్థుల వాదనలో ఉన్న బలహీనతను ఎత్తిచూపే ప్రయత్నం.

వేదాంతులపై ఆక్షేపము

అజ్ఞానాద్యది పరికల్పితం జగత్ స్యాదజ్ఞానాం ప్రథమగణేయ ఈశ్వరః స్యాత్ .
నిస్సీమా తవ హి మతేఽస్య మూఢతేతి వ్యాసం ప్రత్యకృషత కేఽపి పూర్వపక్షం .. 42..

ఈ ప్రపంచం అజ్ఞానం వల్లనే కల్పించబడిందని మీ సిద్ధాంతం అయితే, అందరికీ అధిపతి అయిన పరమేశ్వరుడే అజ్ఞాని కావాల్సి వస్తుంది. పరమేశ్వరుడినే అజ్ఞానిగా చేసే మీ యొక్క ఈ మూర్ఖత్వానికి ఇక అంతం ఉండదు అని వ్యాసుడిని కొందరు తప్పు పట్టారు.

ప్రపంచం అజ్ఞానం వల్ల పుట్టిందని కొందరు వాదిస్తున్నారు. అయితే, వ్యాసుడిని విమర్శించేవారు ఈ వాదనను తప్పు పడుతున్నారు. వారి ప్రకారం, ప్రపంచం అజ్ఞానం వల్ల కల్పితమైతే, ఈ ప్రపంచాన్ని సృష్టించిన పరమేశ్వరుడు కూడా అజ్ఞాని కావాల్సి వస్తుంది. సృష్టికర్తనే అజ్ఞానిగా చిత్రీకరించే ఈ సిద్ధాంతం పూర్తిగా మూర్ఖత్వంతో కూడుకున్నదని వారు అంటున్నారు. వారి ఉద్దేశ్యం ప్రకారం, పరమేశ్వరుడు సర్వజ్ఞాని, ఆయనకు అజ్ఞానం ఆపాదించడం సరికాదు. కాబట్టి, ప్రపంచం అజ్ఞానం వల్ల పుట్టిందనే వాదన తప్పని వారు భావిస్తున్నారు.

సమాధానం

అజ్ఞానం ప్రకృతిమపేక్ష్య విశ్వమేతత్ సర్వజ్ఞే సృజతి భవేఽపి యత్ త్వయోక్తం .
అజ్ఞానం తదిదమనంకుశం తవైవేత్యాచఖ్యుః సదసి తు బాదరాయణీయాః .. 43..

అజ్ఞానాన్ని తన యొక్క స్వభావంగా చేసుకుని సర్వజ్ఞాని అయిన ఈశ్వరుడు ఈ ప్రపంచాన్ని సృష్టిస్తున్నాడు. అలాంటప్పుడు, ఈశ్వరుడికి అజ్ఞానం ఉందని నువ్వు ఆరోపించడం నీ యొక్క అదుపులేని (తెలివి లేకపోవడం)ను చూపిస్తోంది అని వ్యాసుడి శిష్యులు జవాబు ఇచ్చారు.

ప్రపంచం ఎలా సృష్టించబడిందనే విషయంపై జరుగుతున్న చర్చలో, వ్యాసుడి శిష్యులు తమ గురువును విమర్శించిన వారికి గట్టిగా సమాధానమిస్తున్నారు. వారు అంటున్నారు, ఈశ్వరుడు అజ్ఞానాన్ని తన శక్తిగా ఉపయోగించి ప్రపంచాన్ని సృష్టిస్తున్నాడు. ఆయన సర్వజ్ఞాని. అలాంటి సర్వజ్ఞాని అయిన ఈశ్వరుడికి అజ్ఞానం ఉందని ఆరోపించడం కేవలం విమర్శించేవారి యొక్క (తెలివి లేకపోవడం)ను మాత్రమే తెలియజేస్తుంది. ఈశ్వరుడు అజ్ఞాని కాదని, ఆయన తన మాయాశక్తితోనే ఈ జగత్తును సృష్టిస్తున్నాడని వారు సమర్థిస్తున్నారు.

జాతిశ్చేద్ భవతి పదేషు సాధుభావో భాషాయాం శ్రుతిషు చ స ద్విధా కథం స్యాత్ .
గేహే గౌర్వనభువి గర్దభః కిము స్యాదిత్యుచ్చైరపజహసుః పరే పదజ్ఞాన్ .. 44..

వైయాకరణులపై చేయబడిన ఈ ఆక్షేపణ చాలా సూటిగా మరియు బలమైనది.

ఆక్షేపణ యొక్క సారాంశం:

భాషలోని పదాలకు శక్తి (అర్థాన్నిచ్చే సామర్థ్యం) జాతి (class/genus) యందు ఉంటుందా లేక వ్యక్తి (individual) యందు ఉంటుందా అనే రెండు వాదనల్లో, వైయాకరణులు జాతికే శక్తి ఉంటుందని అంగీకరించారు. కానీ, లోకంలోనూ (మన సాధారణ వాడుకలోనూ) మరియు శ్రుతిలోనూ (వేదాలలోనూ), పదాలకు జాతిని మరియు వ్యక్తిని సూచించే శక్తి రెండూ కనిపిస్తున్నాయి.

లోకంలోని ఉదాహరణలు:

- "గా మానయ" (ఆవును తీసుకురా) అన్నప్పుడు, ఒక ప్రత్యేకమైన వ్యక్తి-ఆవును మాత్రమే సూచిస్తుంది.
- "యతిః పూజ్యః" (యతి పూజింపదగినవాడు) అన్నప్పుడు, యతి అనే జాతి మొత్తాన్ని (సన్యాసులందరినీ) సూచిస్తుంది.

వేదంలోని ఉదాహరణలు:

- "గా మాలభేత" (ఆవును బలి ఇవ్వాలి) అన్నప్పుడు, ఒక ప్రత్యేకమైన వ్యక్తి-ఆవును సూచిస్తుంది.
- "బ్రాహ్మణో న హంతవ్యః" (బ్రాహ్మణుడు చంపదగనివాడు) అన్నప్పుడు, బ్రాహ్మణ అనే జాతి మొత్తాన్ని సూచిస్తుంది.

ప్రశ్న:

ఒక పదము ఒక సందర్భంలో వ్యక్తిని, మరొక సందర్భంలో జాతిని చెప్పడం న్యాయమా? ఇంటిలో ఉన్నప్పుడు ఆవు, అదే అడవికి వెళ్ళినప్పుడు గాడిద అవుతుందా? (అంటే, ఒకే పదం యొక్క అర్థం సందర్భాన్ని బట్టి పూర్తిగా మారిపోవడం సమంజసమా?)

ఆక్షేపణ యొక్క ఉద్దేశ్యం:

వైయాకరణులు కేవలం జాతికే పదానికి అర్థాన్నిచ్చే శక్తి ఉంటుందని చెప్పడం సరికాదు. ఎందుకంటే మనం నిజ జీవితంలో పదాలను వ్యక్తిగత వస్తువులను లేదా వ్యక్తులను సూచించడానికి కూడా ఉపయోగిస్తాము. ఒకే పదం సందర్భాన్ని బట్టి జాతిని లేదా వ్యక్తిని సూచించాల్సి వస్తే, అది భాష యొక్క స్థిరత్వానికి మరియు అర్థగ్రహణకు సమస్య కలిగిస్తుంది. ఒక వస్తువు లేదా వ్యక్తి యొక్క గుర్తింపు సందర్భాన్ని బట్టి మారదు కదా! కాబట్టి, పదానికి జాతి మరియు వ్యక్తి రెండింటినీ సూచించే శక్తి ఉందని అంగీకరించాలి అనేది ఆక్షేపణ యొక్క సారాంశం.

సమాధానం

అన్యేఽన్యే శ్రుతిషు జగత్సు చాపి శబ్దాస్తద్భేదం నిపుణమజానతాం కృతే వః .
అస్మాభిః స్ఫుటమనుశిష్టమాత్తమౌనా వర్తధ్వం పదపదవీ దవీయసీ వః .. 45..

సమాధానము యొక్క తేలిక భాషా భావం:

మేము (వైయాకరణులం) లోకంలోనూ వేదాలలోనూ వేర్వేరు అర్థాలలో ఉపయోగించబడే వేర్వేరు పదాలు ఉన్నాయని అంగీకరిస్తున్నాము. సందర్భాన్ని బట్టి, ఒక పదం జాతిని సూచించగలదు లేదా ఒక వ్యక్తిని సూచించగలదు అనే శక్తిని మేము అంగీకరించాము. మీకు (విమర్శకులకు) ఈ విషయం అర్థం కావడం కష్టం. కాబట్టి, దీని గురించి మాట్లాడకపోవడమే మంచిది.

[ఈ విషయం వేదాధికరణానికి విరుద్ధంగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తోంది. కాబట్టి, ఇది ఇంకా చర్చించవలసిన అంశం.]

సమాధానం యొక్క సారాంశం:

వైయాకరణులు తమ వాదనను సమర్థించుకుంటూ, భాషలో సందర్భానుసారంగా పదాలు జాతిని లేదా వ్యక్తిని సూచించే శక్తిని కలిగి ఉంటాయని చెబుతున్నారు. లోకంలోనూ వేదాలలోనూ ఇలాంటి ఉదాహరణలు ఉన్నాయని వారు గుర్తు చేస్తున్నారు. విమర్శకులకు ఈ విషయం అర్థం కావడం కష్టమని వారు సూచిస్తున్నారు మరియు దీనిపై మరింత చర్చించడం నిష్ఫలమని భావిస్తున్నారు.

అయితే, సమాధానంలోనే ఒక సందేహం వ్యక్తం చేయబడింది. ఈ వాదన వేదాధికరణానికి (వేదాల యొక్క ప్రామాణికతను చర్చించే మీమాంస సూత్రాలకు) విరుద్ధంగా ఉండవచ్చని వారు అనుకుంటున్నారు. అందువల్ల, ఈ విషయం ఇంకా లోతుగా పరిశీలించవలసి ఉంది అని వారు పేర్కొంటున్నారు.

దీనిని బట్టి, వైయాకరణులు తమ స్థానాన్ని సమర్థించుకున్నప్పటికీ, ఈ అంశంపై మరింత చర్చ మరియు విశ్లేషణ అవసరమని వారు కూడా గుర్తిస్తున్నారు. వేదాల యొక్క ప్రామాణికత మరియు భాష యొక్క అర్థవివరణకు సంబంధించిన సంక్లిష్టమైన అంశమిది అని తెలుస్తోంది.

అస్మద్వ్యాకరణగృహీతశక్తియోగానస్మాసు ప్రథమమిమాన్ ప్రయుజ్య శబ్దాన్ .
యుక్తాదీయత గురుదక్షిణా కిలేతి ప్రత్యూచుః ప్రథమవిపశ్చితో విపక్షాన్ .. 46..

మా శాస్త్రాల ప్రకారం శబ్దాల యొక్క శక్తులు (అర్థాన్నిచ్చే సామర్థ్యాలు) ఎలాంటివో బాగా పరిశీలించి, ఆ శబ్దాలను మాలోనే ఉంచి, మాకు తగిన విధంగా అందించారు. ఇది గురుదక్షిణగా మేము మీకు ఇస్తున్నాము అని పదాల యొక్క జ్ఞానం కల విపక్ష పండితులను వైయాకరణులు అన్నారు.

మొత్తం మీద భావం:

వైయాకరణులు తమ వాదనలను సమర్థించుకుంటూ, తమ శాస్త్రాల ద్వారా శబ్దాల యొక్క అర్థాన్నిచ్చే శక్తులను పూర్తిగా తెలుసుకున్నామని చెబుతున్నారు. ఆ జ్ఞానాన్ని తమలోనే ఉంచుకుని, తమకు అనుకూలంగా అర్థం వచ్చేలా వివరిస్తున్నామని వారు వ్యంగ్యంగా అంటున్నారు. ఇది ఒక రకంగా విపక్ష పండితులను ఎగతాళి చేయడం. వారు తమ జ్ఞానాన్ని గురుదక్షిణ రూపంలో విపక్ష పండితులకు అందిస్తున్నామని చమత్కరిస్తున్నారు. దీని ద్వారా, వైయాకరణులు తమ వాదనే సరైనదని మరియు విపక్ష పండితుల వాదనలు నిలువవని సూచిస్తున్నారు. ఇది ఒక వాదోపవాదంలో తమ ప్రత్యర్థులను ఓడించిన తర్వాత గర్వంగా పలికే మాటల వలె ఉంది.

సాంఖ్యులపై చేయబడిన ఆక్షేపణ

హింసాతో యది దురితం బుభుక్షుప్పి స్యాత్ పుణ్యం కిం న భవతి పారదారికాణాం .
ఉత్సన్నం కిల కులముద్ధరంత్యమీతి వ్యాజప్రూః కపిలమతే కళంకమేకే .. 47..

సాంఖ్యులపై చేయబడిన ఈ ఆక్షేపణను తేలిక భాషలో వివరిస్తాను:

ఆక్షేపణ యొక్క సారాంశం:

యజ్ఞాలలో చేసే హింస నిజంగా పాపమే అయితే, అసలు హింస చేయకుండా ఉండటం పుణ్యం కావాలి కదా! అంతేకాకుండా, సంతానం లేని వంశాన్ని నిలబెట్టే ఉద్దేశ్యంతో పరాయి స్త్రీతో సంబంధం పెట్టుకునే వారికి కూడా పుణ్యం కలగవచ్చు కదా! అని కొందరు కాపిలులను (సాంఖ్య శాస్త్ర అనుచరులను) నిందిస్తున్నారు.

వివరణ:

సాంఖ్యులు సాధారణంగా అహింసను పాటించాలని చెబుతారు. యజ్ఞాలలో జంతువులను బలి ఇవ్వడం హింస కాబట్టి అది పాపమని వారు భావిస్తారు. అయితే, ఆక్షేపించేవారు వారి వాదనను ప్రశ్నిస్తున్నారు.

వారు అంటున్నారు:

- ఒకవేళ యజ్ఞాలలో హింస చేయడం పాపమైతే, అసలు ఏ ప్రాణినీ హింసించకుండా ఉండటం మరింత పుణ్యం కావాలి కదా! యజ్ఞాలు చేయకుండా ఉంటే పాపం తప్పుతుంది కదా!
- సంతానం లేని వంశం అంతరించిపోకుండా కాపాడటం ఒక మంచి పని. అలాంటప్పుడు, ఒక వ్యక్తి పరాయి స్త్రీతో సంబంధం పెట్టుకుని ఆ వంశాన్ని నిలబెడితే, అది కూడా పుణ్యమే కావాలి కదా!

ఇక్కడ ఆక్షేపించేవారు సాంఖ్యుల యొక్క అహింసా సిద్ధాంతాన్ని మరియు కర్మల యొక్క మంచి చెడులను నిర్ణయించే సూత్రాలను ప్రశ్నిస్తున్నారు. వారు ఒక పని యొక్క మంచి లేదా చెడు కేవలం దాని యొక్క బాహ్య రూపంపై కాకుండా, దాని యొక్క ఉద్దేశ్యం మరియు పర్యవసానాలపై కూడా ఆధారపడి ఉంటుందని సూచిస్తున్నారు. వంశాన్ని నిలబెట్టడం వంటి మంచి ఉద్దేశ్యంతో చేసే పని పాపం ఎలా అవుతుందని వారు ప్రశ్నిస్తున్నారు.

శాస్త్రం చేత్ కిమపి తథాస్తి సాధయామో దుష్కృత్యైరపి సుకృతాని కాత్ర భీతిః .
యూయం దేవరవరణే యథా గృణీతేత్యాహుః స్మ ప్రతివచనాని తత్త్వనిష్ఠాః .. 48..

సమాధానము

పాపాలు చేయడం వల్ల కూడా పుణ్యం వస్తుందని ఏదైనా శాస్త్రం చెబితే, మేము తప్పకుండా అలా చేస్తాము. "దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిః" (దేవతల ద్వారా కూడా సంతానం కలుగుతుంది) అనే శాస్త్ర వచనం ప్రకారం, పరాయి వారిని ఆశ్రయించడం ద్వారా సంతానం పొందడంలో పుణ్యం ఉందని మీరే అంగీకరించడం లేదా? అని కాపిలులు (సాంఖ్యులు) తమను విమర్శించిన వారిని ఎదురు ప్రశ్నించారు.

మొత్తం మీద భావం:

సాంఖ్యులు తమపై వచ్చిన విమర్శకు సమాధానమిస్తూ, ఒక పని మంచిదా చెడ్డదా అని నిర్ణయించడానికి శాస్త్రాలే ప్రమాణమని చెబుతున్నారు. పాపం చేయడం వల్ల కూడా పుణ్యం వస్తుందని శాస్త్రాలు చెబితే తాము దానిని అంగీకరిస్తామని అంటున్నారు. అంతేకాకుండా, "దేవరాచ్చ సుతోత్పత్తిః" అనే శాస్త్రాన్ని ఉటంకిస్తూ, సంతానం లేనివారు పరాయి వారిని ఆశ్రయించడం కూడా శాస్త్ర సమ్మతమే అని, దానిలో పుణ్యం ఉందని విమర్శకులు అంగీకరించారా అని ఎదురు ప్రశ్నిస్తున్నారు. దీని ద్వారా, సాంఖ్యులు తాము శాస్త్రానికి అనుగుణంగానే మాట్లాడుతున్నామని సమర్థించుకుంటున్నారు మరియు విమర్శకుల వాదనలో ఉన్న బలహీనతను ఎత్తిచూపుతున్నారు.

యోగాఖ్యం వదసి యమంగినం సమాధిం తం బ్రూషే నను కథమంగమష్టమం చ .
అంగాంగివ్యతికరదుస్స్థితం మతం తే కో గృహ్ణాత్వితి జగదుః పరే ఫణీంద్రం .. 49..

యోగయుక్తులపై (పతంజలి యోగ శాస్త్ర అనుచరులపై) చేయబడినది ఈ ఆక్షేపణ

ఆక్షేపణ యొక్క సారాంశం:

యోగాన్ని సమాధి అని మీరు అంటారు. సమాధి ప్రధానమైనది (అంగి) అయితే, దానిని అష్టాంగ యోగంలోని ఒక భాగంగా (అంగంగా) ఎలా లెక్కిస్తారు? అంగము మరియు అంగి వేర్వేరు కానప్పుడు, మీ ఈ సిద్ధాంతాన్ని ఎవరు అంగీకరిస్తారు?

అని ఆదిశేషుని (పతంజలిని) గురించి ఇతరులు అన్నారు. యోగం అంటే సమాధి అయితే, దానిని ఎనిమిది భాగాలలో ఒకటిగా ఎలా చెబుతారు? అంగం మరియు అంగి వేరు కాదనే మీ సిద్ధాంతం సరికాదు.

వివరణ:

పతంజలి యోగ శాస్త్రం యోగాన్ని ఎనిమిది భాగాలుగా (అష్టాంగ యోగం - యమ, నియమ, ఆసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధారణ, ధ్యాన, సమాధి) విభజిస్తుంది. సమాధి ఈ ఎనిమిది భాగాలలో చివరిది మరియు అత్యున్నతమైనదిగా పరిగణించబడుతుంది.

ఆక్షేపించేవారు ఇక్కడ ఒక తార్కికమైన ప్రశ్న వేస్తున్నారు:

- మీరు యోగం అంటే సమాధి అని చెబుతున్నారు.
- సమాధి అనేది యోగము యొక్క ప్రధానమైన లక్ష్యం మరియు అంతిమ స్థితి (అంగి - ప్రధానమైనది).
- అలాంటప్పుడు, ఆ సమాధినే అష్టాంగ యోగంలోని ఒక భాగంగా (అంగం - భాగం) ఎలా పరిగణిస్తారు?
- ప్రధానమైనది మరియు దానిలోని ఒక భాగం ఒకటే ఎలా అవుతాయి?

అంగము (భాగం) మరియు అంగి (మొత్తం లేదా ప్రధానమైనది) వేర్వేరుగా ఉండాలి కదా! మీ ఈ అంగీకారం తప్పు అని వారు వాదిస్తున్నారు. అంగం మరియు అంగి మధ్య భేదం లేదనే మీ సిద్ధాంతాన్ని ఎవరు నమ్ముతారు? ఇది ఒక తార్కికమైన చిక్కును ఎత్తిచూపుతూ యోగ శాస్త్రంలోని ఒక భాగాన్ని ప్రశ్నించే ప్రయత్నం.

సామాన్యం కిమిహ క ఇష్యతే విశేషః కో యోగః క ఇవ సమాధిరిత్యబుద్ధ్వా .
అర్వాచాం వ్యవహరతామయం ప్రలాపః సాధీయానితి జహసుః పతంజలీయాః .. 50..

భావం:

సామాన్యం అంటే ఏమిటో, విశేషం అంటే ఏమిటో, యోగం అంటే ఏమిటో, సమాధి అంటే ఏమిటో తెలియకుండా "యోగమే సమాధి" అని మీరు చేసే ఈ ఆధునికపు మాటలు చాలా హాస్యాస్పదంగా ఉన్నాయి అని పతంజలి యోగ శాస్త్ర అనుచరులు ఎగతాళి చేస్తూ సమాధానం ఇచ్చారు.

పతంజలి యోగ శాస్త్ర అనుచరులు తమపై వచ్చిన విమర్శకు ఘాటుగా సమాధానమిస్తున్నారు. "సామాన్యం", "విశేషం", "యోగం", "సమాధి" వంటి ప్రాథమిక విషయాలు కూడా తెలియకుండా విమర్శలు చేస్తున్నారని వారు నిందిస్తున్నారు. "యోగమే సమాధి" అని చెప్పడం అవివేకమని వారు ఎగతాళి చేస్తున్నారు.

వారు మరింత స్పష్టంగా చెబుతున్నారు: యోగాంగాలలో (అష్టాంగ యోగంలోని భాగాలుగా) చెప్పబడిన సమాధి వేరు. యోగానికి పర్యాయపదంగా ఉపయోగించే సమాధి వేరు. అంటే, సందర్భాన్ని బట్టి "సమాధి" అనే పదం యొక్క అర్థం మారుతుంది. అష్టాంగ యోగంలో "సమాధి" ఒకానొక మెట్టు, కానీ "యోగం" అనే పదం యొక్క అంతిమ లక్ష్యం కూడా "సమాధి"యే. ఈ భేదం తెలియక విమర్శకులు తప్పుగా మాట్లాడుతున్నారని వారు భావిస్తున్నారు.

మీమాంసకులపై (జైమిని మీమాంస సూత్రాల అనుచరులపై) చేయబడిన ఆక్షేపణ

ఆయాస్యంత్యనుపదమత్ర హవ్యహేతోర్నన్వస్మిన్ మహతి మఖే సురాః సమస్తాః .
తాన్ సర్వానపలపితాస్పహో కథం వేత్త్యాచఖ్యుః కతిచన జైమినిం మునీంద్రాః .. 51..

సారాంశం:

ఈ గొప్ప యజ్ఞంలో హవిస్సును స్వీకరించడానికి దేవతలందరూ తమ నిజమైన రూపాలతో వస్తారని నమ్ముతుండగా, వారందరూ రూపం లేనివారని నువ్వు ఎలా అంటావు? "వజ్రహస్తః పురందరః" (వజ్రాయుధాన్ని చేతబట్టిన ఇంద్రుడు) వంటి అర్థవాదాలు (వేదాలలోని స్తుతులు) వారి రూపాలను వర్ణిస్తుండగా, నువ్వు వారిని నిరాకరిస్తావా? అని కొందరు మునులు జైమినిని ఎగతాళి చేశారు.

వివరణ:

మీమాంసకులు వేదాలలోని కర్మకాండను ప్రధానంగా చర్చిస్తారు. దేవతల యొక్క రూపాల గురించి వారి దృక్పథం భిన్నంగా ఉంటుంది. కొందరు మీమాంసకులు దేవతలకు ప్రత్యేకమైన రూపాలు ఉండవని, మంత్రాల యొక్క శక్తి మరియు కర్మల యొక్క ఫలితాలే ముఖ్యమని భావిస్తారు.

ఆక్షేపించే మునులు ఈ వాదనను తప్పు పడుతున్నారు. వారు వేదాలలో దేవతల యొక్క రూపాలను వర్ణించే అనేక స్తుతులు ("అర్థవాదాలు") ఉన్నాయని గుర్తు చేస్తున్నారు. ఉదాహరణకు, ఇంద్రుడిని వజ్రాయుధం కలిగినవాడిగా వర్ణిస్తారు. అలాంటప్పుడు, దేవతలకు రూపం లేదని మీమాంసకులు ఎలా చెబుతున్నారని వారు ప్రశ్నిస్తున్నారు.

ఇది వేదాల యొక్క అర్థవివరణకు సంబంధించిన వివాదం. మునులు వేదాలలోని స్తుతులను అక్షరాలా తీసుకుంటుండగా, మీమాంసకులు వాటి అంతరార్థాన్ని మరియు కర్మకాండ యొక్క ప్రాధాన్యతను నొక్కి చెబుతున్నారు. మునులు మీమాంసకుల వాదనను పరిహాసం చేస్తూ, వేదాలలో స్పష్టంగా చెప్పబడిన దేవతల రూపాలను వారు ఎందుకు నిరాకరిస్తున్నారని ప్రశ్నిస్తున్నారు.

యే హ్యుచ్చావచమవజానతే ప్రపంచం మిథ్యేతి త్రిభువనదేశికా మహాంతః .
తచ్ఛిష్యా వయమపి శక్తితో వదామేత్యాహుస్తాన్ ప్రతి చతురాస్తు పూర్వతంత్రే .. 52..

రెండవ తరంగములోని ఈ శ్లోకానికి సమాధానాన్ని తేలిక భాషలో వివరిస్తాను:

సమాధానం

మా గురువులైన గొప్పవారు ఈ లోకాలన్నింటికీ పూజింపదగినవారు. వారు స్తంభం నుండి బ్రహ్మ వరకు ఉన్న ఈ భిన్న భిన్న ప్రపంచాలన్నింటినీ అసత్యమని తిరస్కరించారు. వారి శిష్యులమైన మేము కేవలం దేవతలను మాత్రమే నిరాకరించడంలో తప్పు చేసిన వారమెలా అవుతాము? అని పూర్వ మీమాంసకులు అన్నారు.

వివరణ:

ఇంతకుముందు మీమాంసకులపై వచ్చిన ఆక్షేపణకు ఇది వారి సమాధానం. ఆక్షేపణలో మునులు దేవతలకు రూపాలు ఉన్నాయని వేదాలు చెబుతుండగా, మీమాంసకులు వారిని నిరాకరిస్తున్నారని విమర్శించారు.

ఈ సమాధానంలో పూర్వ మీమాంసకులు తమ వాదనను సమర్థిస్తున్నారు. వారు అద్వైత వేదాంతాన్ని అనుసరించే తమ గురువులను ఉదాహరణగా చూపిస్తున్నారు. అద్వైతులు ఈ కనిపించే ప్రపంచమంతా మాయ అని, అసత్యమని చెబుతారు. స్తంభం మొదలుకొని బ్రహ్మ వరకు ఉన్న సమస్త సృష్టి మిథ్య అయినప్పుడు, కేవలం దేవతలను మాత్రమే నిరాకరించడంలో తాము చేసిన తప్పేమిటని మీమాంసకులు ప్రశ్నిస్తున్నారు.

వారి ఉద్దేశ్యం ఏమిటంటే, వారు అద్వైత సిద్ధాంతాన్ని పూర్తిగా అంగీకరించకపోయినా, ప్రపంచం యొక్క అసత్యత్వాన్ని అంగీకరించే వారి గురువుల యొక్క మార్గాన్ని అనుసరిస్తున్నారు. కాబట్టి, దేవతలకు ప్రత్యేక రూపాలు లేవని చెప్పడంలో

వారు పెద్దగా తప్పు చేయలేదని సమర్థించుకుంటున్నారు. ప్రపంచమే మిథ్య అయినప్పుడు, దానిలో భాగమైన దేవతలు కూడా ప్రత్యేక రూపాలతో ఉంటారని నమ్మడం అంత సహేతుకం కాదని వారు భావిస్తున్నారు.

తత్రేత్థం ద్విజసదసి ప్రవృత్తజల్పే స్థేయత్వం స్వయమవలంబ్య భాషమాణః .
దీక్షాహానుపసదహానపి వ్యతీతః సౌత్యేఽహన్యవతరతి స్మ పార్థివేంద్రః .. 53..
తమ వాదనే గెలుస్తుందనే గర్వంతో, ఇరుపక్షాల మధ్య ఇలా వాదోపవాదాలు హోరాహోరీగా జరిగాయి. రాజు (మలయధ్వజుడు) ఏడు దీక్షా దినాలు పూర్తి చేసి, సోమరసాన్ని పిండి హోమం చేసే రోజుకు (సౌత్య దివసానికి) చేరుకున్నాడు.

వివరణ

సోమరసాన్ని పిండి, ఆ రసాన్ని యజ్ఞంలో హోమం చేసే రోజును సౌత్య దివసం అంటారు. రాజు ఏడు రోజుల పాటు దీక్షను పాటించి, ఆ తరువాత సౌత్య దివసానికి వచ్చాడు.
వివిధ శాస్త్ర పండితుల మధ్య తమ వాదనే నెగ్గాలని తీవ్రమైన చర్చలు జరిగాయి. ఈ వాదోపవాదాలు జరుగుతుండగానే, రాజు యాగంలోని ముఖ్యమైన ఘట్టానికి చేరుకున్నాడు. ఏడు రోజుల పాటు దీక్షను పూర్తి చేసిన తరువాత, సోమరసాన్ని పిండి హోమం చేసే పవిత్రమైన రోజు (సౌత్య దివసం) రానే వచ్చింది. ఈ రోజు యాగంలో చాలా ముఖ్యమైనదిగా భావిస్తారు

యే షట్ త్రిః ఖదిరపలాశవిల్వరూపా యో చోదుంబరతరుజౌ సరాజ్జుదాలౌ .
తే యూపా అవతరతా దివః సురాణాం నిశ్రేణ్యో భువి నిహితా ఇవ వ్యరాజన్ .. 54..
చంద్ర, మోదుగు, మారేడు మరియు మేడి చెట్లతో చేసిన ఎనిమిది యూప స్తంభాలను త్రాళ్లతో గట్టిగా కట్టారు. ఆ స్తంభాలు ఆకాశం నుండి దేవతలు భూమికి దిగిరావడానికి ఏర్పాటు చేసిన నిచ్చెనల్లాగా కనిపించాయి.

వివరణ

యూప స్తంభాలు యాగంలో ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తాయి, మరియు వాటిని దేవతలు దిగిరావడానికి నిచ్చెనలతో పోల్చడం యాగం యొక్క పవిత్రతను మరియు ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తుంది.

.

శ్లోకం 55:

అగ్నిష్ఠే సముపనిబధ్య రాజ్జుదాలే సన్నద్ధం కుశరశనాగుణేన గాఢం .
సంప్రోక్షన్ హయమభితో మహార్త్విజస్తం సిద్ధార్థైరపి విధిగౌరవేణ మంత్రైః .. 55..
తాత్పర్యం: అగ్ని దగ్గర ఉన్న "రాజ్జుదాల" అనే యూప స్తంభానికి పదమూడు మూరల దర్భ తాడుతో గుర్రాన్ని బంధించారు. గొప్ప ఋత్విక్కులు మంత్రాల యొక్క అర్థం సిద్ధంగా ఉన్నప్పటికీ, ఆ అర్థాన్ని మంత్రాల ద్వారానే గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలనే వేద నియమం యొక్క గౌరవం కోసం ఆ మంత్రాలను ఉచ్చరిస్తూ గుర్రం చుట్టూ నీటిని చల్లారు (సంప్రోక్షించారు)..

విశేషాలు:

వేద ప్రామాణ్యాల యొక్క భావం:

- "షడ్బైల్వా భవంతి, బ్రహ్మవర్చసస్యావరు ధ్యై, షట్ ఖాదిరాః తేజసోవరుధ్యై, షట్ పాలాశాః, సోమపీథ స్యావరుధ్యై" - మారేడుతో చేసిన ఆరు యూప స్తంభాలు బ్రహ్మతేజస్సును పొందడానికి, చంద్రతో చేసిన ఆరు యూప

స్తంభాలు తేజస్సును పొందడానికి, మోదుగుతో చేసిన ఆరు యూప స్తంభాలు సోమరసం త్రాగడానికి అర్హతను పొందడానికి ఉంటాయి.

- "రాజ్జుదాల మగ్నిష్టం మినోతి'' - రాజుదాల అనే యూప స్తంభం ఉత్తర వేదికి దగ్గరగా పాతుతారు. దీనికి ఇరువైపులా రెండు పొతుద్రవాలు (చిన్న స్తంభాలు), తరువాత పద్దెనిమిది, మొత్తంగా అశ్వమేధ యాగంలో ఇరవై ఒక్క యూప స్తంభాలను నిలుపుతారు.
- "త్రయోదశ మరత్నిᳲం రశనాయా ముపాదధాతి" - పదమూడు మూరల పొడవు గల తాడును (కుశరశన) ఉపయోగిస్తారు. ఇది దర్భ తాడు యొక్క ప్రమాణాన్ని తెలుపుతోంది.
- "'తన్మహర్త్విజాం మహర్త్విక్త్వం, హోతా ధ్వర్యు రుద్గాతా బ్రహ్మేతి మహర్త్విజః'" - హోత, అధ్వర్యుడు, ఉద్గాత మరియు బ్రహ్మ అనే నలుగురు గొప్ప ఋత్విక్కులు (మహర్త్విక్కులు) ఉంటారు.
- "'మంత్రై రేవ మంత్రార్థః స్మర్తవ్యః'" - మంత్రాల యొక్క అర్థం మంత్రాల ద్వారానే గుర్తుకు తెచ్చుకోవాలి. ఇది మీమాంస సూత్రం.

శ్లోకం 56:

ఆలబ్ధే శమితృభిరాశ్వమేధికేఽశ్వే చంద్రాఖ్యం కలశభవః ప్రగృహ్య మేదః .

శాఖాయాం క్షణముపసాద్య వేతసస్య స్త్రావాగ్రాదఖిలమవద్యతి స్మ హోతుం .. 56..

తాత్పర్యం:

బలి ఇచ్చేవారు గుర్రాన్ని బలి ఇచ్చిన తర్వాత, చంద్రుని వంటి కాంతి కల అగస్త్యుడు దాని కొవ్వును తీసుకున్నాడు. దానిని ఒక క్షణం పాటు వేప కొమ్మపై ఉంచి, స్రుక్కు అనే యజ్ఞపాత్ర యొక్క అంచు నుండి శాస్త్ర ప్రకారం హోమం చేయడానికి సిద్ధం చేశాడు.

విశేషాలు

గుర్రం యొక్క కొవ్వును ఏకశూల (ఒక బల్లెం) మరియు ద్విశూల (రెండు బల్లెములు) అనే కొమ్మలపై విస్తరించి, దానిని జుహువు (ఒక రకమైన యజ్ఞపాత్ర)తో హోమం చేయడానికి స్రువము (మరొక యజ్ఞపాత్ర) ద్వారా జుహువులో కొద్దిగా తీసి హోమం చేయడం వపాయాగ హోమం. ఇక హవిరవదానాలలో (హోమం చేసే ఇతర పదార్థాలు), వేప కొమ్మపై గుర్రం యొక్క ఉడికించిన గుండె మొదలైన భాగాలను ముక్కలుగా చేసి హోమం చేయడానికి జుహువులో ఉంచి, స్వధితి (కత్తి)తో కొద్దిగా తీసి హోమం చేయడం సంప్రదాయం. కానీ ఇక్కడ, అశ్వమేధంలో గుర్రాన్ని బలి ఇచ్చిన తర్వాత కొవ్వును తీసి ఏకశూలాదులపై ఉంచి హోమం చేసే సంప్రదాయం చెప్పబడింది. వేప కొమ్మ నుండి హోమం చేసే సంప్రదాయం హవిరవదానాలలో మాత్రమే ఉంటుంది. దీనికి వేద ప్రమాణం: "ఇతర పశువుల యొక్క అవదానాన్ని రావి కొమ్మపై చేస్తారు, గుర్రం యొక్క అవదానాన్ని వేప కొమ్మపై చేస్తారు. ఇద్దరూ నీటి నుండి పుట్టినందున."

అవదానము

యాగంలో దేవతలకు అర్పించే హవిస్సును (నెయ్యి, ధాన్యం, మాంసం మొదలైనవి) హోమగుండంలో వేసే ముందు, ఋత్విక్కులు ఒక నిర్దిష్టమైన పద్ధతిలో ఆ పదార్థం నుండి కొంత భాగాన్ని తీసుకుంటారు. ఈ విధంగా కొంత భాగాన్ని తీసుకోవడాన్నే **అవదానం** అంటారు.

"అవదానం" అనే పదం "అవ + దా" అనే సంస్కృత ధాతువు నుండి వచ్చింది, దీని అర్థం "ఖండించడం", "భాగం చేయడం" లేదా "తీసుకోవడం".

.

శ్లోకం 57:

ఆశ్రావ్య స్వయమృషిరాశ్వలాయినీయే యాజ్యాంతే హవిరజుహోత్ స్రుచో ముఖేన .

యజ్ఞేశే భగవతి భావనాప్రకర్షాద్ భూపాలో జగదజుహోత్ స తన్ముఖేన .. 57..

తాత్పర్యం: అప్పుడు అధ్వర్యువు (యజ్ఞం నిర్వహించే ప్రధాన ఋత్విక్కులలో ఒకరు) ఆగ్నీధ్రుని (అగ్నిని రక్షించే ఋత్విక్కును) గురించి "ఆశ్రావయ" (వినిపించు) అని చెప్పిన తరువాత, అతడు (ఆగ్నీధ్రుడు) "అస్తుశ్రౌషట్" (వినిపించినది సత్యం) అని మంత్రం పఠించాడు. అతని చూపు యొక్క కాంతి దిక్కులన్నింటినీ ప్రకాశింపజేసింది. హోతృ సంబంధమైన (హోత అనే ఋత్విక్కుకు సంబంధించిన) ఋగ్వేదంలోని యాజ్యా మంత్రం పూర్తి కాగానే, అందమైన అగస్త్యుడు జుహువు (హోమ పాత్ర) యొక్క ముఖం ద్వారా మంత్రాలతో కూడిన హోమం చేశాడు.

విశేషాలు:

యాగంలో, అధ్వర్యుని ఆజ్ఞ మేరకు ఆగ్నీధ్రుడు "అస్తుశ్రౌషట్" అనే మంత్రాన్ని పఠించాడు, ఆ సమయంలో అతని తేజస్సు చుట్టూ వ్యాపించింది. తరువాత, హోత పఠించిన ఋగ్వేదంలోని యాజ్యా మంత్రం ముగిసిన వెంటనే, అగస్త్యుడు జుహువు అనే పాత్ర ద్వారా మంత్రోచ్చారణ చేస్తూ హోమం చేశాడు. ఈ సన్నివేశం యాగం యొక్క పవిత్రతను మరియు ఋత్విక్కుల యొక్క నిష్ఠను తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 58:

అప్యంతస్తిమిరహరం శరీరభాజామప్రాప్యం జనుషి పురాతపోవిహీనైః .

సౌరభ్యం హవిషి హుతే సముజ్జిహానం వ్యాజిఘ్రన్ సదసి విపశ్చితో మహాంతః .. 58..

తాత్పర్యం: లోపలి అంధకారాన్ని తొలగించేది, పూర్వ జన్మలలో తపస్సు చేయని వారికి ఈ జన్మలో పొందడానికి వీలుకానిది అయిన సువాసన హోమం చేయబడిన హవిస్సు నుండి వెలువడుతుండగా, సభలోని గొప్ప జ్ఞానులు దానిని ఆఘ్రాణించారు.

విశేషాలు:

- హోమగుండం నుండి వెలువడిన సువాసన యొక్క దివ్యత్వాన్ని ఈ శ్లోకం వర్ణిస్తుంది.
- ఈ సువాసన కేవలం భౌతికమైనది కాదని, అది ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానాన్ని మరియు పుణ్యాన్ని సూచిస్తుందని జ్ఞానులు గ్రహించారు.

శ్లోకం 59:

బిభ్యత్సు శ్రుతిమతిలంఘయ సంప్రదాతుం హవ్యం తత్తదభిమతం ద్విజర్షభేషు .

పౌరోడాశికచరుపాశుకాదిభాగాన్ స్వీచక్రుః స్వయముపమిత్య దేవవర్గాః .. 59..

తాత్పర్యం: అప్పుడు, అందరికీ ఇష్టమైన ఆ హవిస్సును వేద ప్రమాణాన్ని అతిక్రమించి బ్రాహ్మణులకు ఇవ్వడానికి సంకోచిస్తూ ఉండగా, దేవశ్రేష్ఠులందరూ పాశుక (మాంసం), చరు (పాయసం), పురోడాశ (బియ్యపు పిండితో చేసిన ఉండలు) భాగాలను సమృద్ధిగా తిన్నారు.

వివరణ

హవిస్సును దానం చేసేటప్పుడు ప్రమాణాన్ని మించకూడదు. దీనికి వేద ప్రమాణం: "హవిస్సు నుండి బొటనవేలి మొదటి కణుపు అంత మాత్రమే దానం చేయాలి, అడ్డంగా ఖండించాలి."(హవిషో మధ్యాదంగుష్ఠ పర్వమాత్ర మహాదానం తిరీచీన

మవద్యతి) దాని ప్రకారం కొద్దిగా పెట్టినప్పటికీ, దేవతలు దానిని తమకు కావలసినంతగా తిన్నారు. మంత్ర శక్తి వల్ల ఆ పదార్థం పెరుగుతుందని భావం. దీనికి వేద ప్రమాణం: "ఒక దేవత ఎంత కోరుకుంటే, ఒక ఆహుతి అంతగా పెరుగుతుంది. (యావ దేకా దేవతా కామయతే యావదేకా, తావ దాహుతిః ప్రథతే)"

దీనిని బట్టి, యాగంలో మంత్రాల యొక్క శక్తి మరియు దేవతల యొక్క మహిమ తెలుస్తుంది. ఎంత తక్కువ పరిమాణంలో సమర్పించినా, దేవతలు దానిని తృప్తిగా స్వీకరిస్తారని భావం.

- .

శ్లోకం 60:

చంద్రే తు జ్వలనహుతే హయస్య తస్మిన్నాసన్ యే సలిలముచస్తదయిధూమాత్ .

వర్షంతి స్వయమధునాపి మౌక్తికానాం వ్యాజాత్ తే తమివ కణీకృతం వమంతః .. 60..

తాత్పర్యం: అగ్నిలో 'చంద్ర' అనే పేరుగల ఆ కొవ్వును హోమం చేయగా, దాని పొగతో ఏర్పడిన మేఘాల సమూహం నేటికీ మంచి ముత్యాల వంకతో ఆ హోమద్రవ్యాల బిందువులనే నిత్యం వర్షిస్తోంది.

మొత్తం మీద భావం:

అగస్త్యుడు అగ్నిలో హోమం చేసిన ఆ గుర్రం యొక్క కొవ్వు యొక్క పొగ మేఘాలుగా మారి, అవి ఇప్పటికీ ముత్యాల రూపంలో పవిత్రమైన హోమద్రవ్యాల బిందువులనే వర్షిస్తున్నాయి. ఇది యాగం యొక్క మహిమను మరియు దాని యొక్క శాశ్వతమైన ప్రభావాన్ని తెలియజేస్తుంది. ముత్యాలను హోమద్రవ్యాల బిందువులతో పోల్చడం వాటి యొక్క పవిత్రతను మరియు విలువను సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 61:

ఆగాతా కిల యజమానకామనానాముద్గీథావయవసమష్ట్యుపాసనజ్ఞః .

ఉద్గానం వ్యతనుత జైమినిస్తదానీమాకాంక్షన్నవతరణం జగజనన్యాః .. 61..

తాత్పర్యం: యజమాని యొక్క కోరికలను తెలిసినవాడు, సామవేదంలోని ఉద్గాథ యొక్క అన్ని భాగాల యొక్క ఉపాసనను తెలిసినవాడు అయిన జైమిని ముని, అప్పుడు జగజ్జనని (యొక్క అవతరణను కోరుకుంటూ ఉద్గానం చేశాడు.

విశేషాలు:

- సామవేదంలోని ఉద్గానం చాలా పవిత్రమైనది మరియు దేవతలను ఆహ్వానించడానికి ఉపయోగిస్తారు.
- జైమిని ముని యొక్క ఉద్గానం జగజ్జనని యొక్క అనుగ్రహాన్ని పొందడానికి ఉద్దేశించబడింది.
- సామవేదానికి ఐదు ముఖ్యమైన భాగాలు ఉన్నాయి: హుంకారము, ప్రస్థానము, ఉద్గీథము, ప్రతిహారము మరియు నిధనము. ఇవి వేర్వేరు రకాలుగా ఉంటాయని ఛాందోగ్య ఉపనిషత్తులో చెప్పబడింది. వాటి యొక్క ఉపాసనా విధానాలు కూడా వేర్వేరుగా ఉంటాయి.
- ఉదాహరణకు, ఉద్గీథాన్ని గురించి చెప్పే ఒక ఉపాసనా విధానం ఇలా ఉంది: "ఎవరైతే ఈ విధంగా తెలుసుకొని అక్షరమైన ఉద్గీథాన్ని ఉపాసిస్తారో, అటువంటి ఉపాసకుడు గానం చేయడం ద్వారా యజమాని యొక్క కోరికలను నెరవేరుస్తాడు."
- సామవేదంలోని ఐదు భాగాల గురించి మరియు వాటి ఉపాసనా విధానాల గురించి ఈ భాగం వివరిస్తోంది. ముఖ్యంగా, ఉద్గీథాన్ని ఉపాసించడం వల్ల యజమాని యొక్క కోరికలు నెరవేరుతాయని చెబుతోంది.. యాగంలో ఉద్గాత (సామవేదం పాడే ఋత్విక్కు) యొక్క ప్రాముఖ్యతను ఇది సూచిస్తుంది, ఎందుకంటే అతని గానం యజమాని యొక్క సంకల్పాలను నెరవేర్చడంలో సహాయపడుతుంది.

•

శ్లోకం 62:

ప్రత్యక్షం విబుధగణేష్వదల్లు హవ్యం సాకృతమ్మితమవలోకితః సదస్యైః .

సిద్ధాంతం స దివిషదామవిగ్రహత్వం వ్యాచఖ్యోః కలహవిపర్యయం మహర్షిః .. 62..

తాత్పర్యం: దేవతలు ప్రత్యక్షంగా వచ్చి హవిస్సులను తినడం చూసిన సభలోని వారు నవ్వుతూ అగస్త్యుని వైపు చూశారు. అప్పుడు అగస్త్యుడు దేవతలకు భౌతిక రూపం లేదనే తన మాటను, వారిలో కలహాలు ఉండవనే విషయాన్ని విరుద్ధంగా (అలా కనిపించినప్పటికీ అది భ్రమ అని) వివరించాడు.

యాగంలో దేవతలు నిజంగా వచ్చి హవిస్సును స్వీకరించడం చూసిన సభికులు ఆశ్చర్యపోయి అగస్త్యుని చూసి నవ్వారు. ఎందుకంటే అగస్త్యుడు ఇంతకుముందు దేవతలకు రూపం లేదని చెప్పాడు. ఇప్పుడు వారు ప్రత్యక్షంగా కనబడటంతో అతని మాటలు తప్పు అనిపించాయి. అయితే, అగస్త్యుడు వారి ప్రత్యక్ష రూపాన్ని భ్రమగా లేదా తాత్కాలికంగా ఏర్పడిన రూపంగా వర్ణించి, దేవతలకు నిజానికి భౌతిక శరీరాలు ఉండవని మరియు వారిలో కలహాలు ఉండవనే తన సిద్ధాంతాన్ని సమర్థించాడు.

శ్లోకం 63:

దేయా భూరిహ ఖలు దక్షిణేతి శాస్త్రం సర్వా భూరపి చతురర్ణవీపరీతా .

దత్తా నః క్షితిరమణ ! త్వయేతి హృష్టా ఆశీర్భిః సదసి తమృత్విజోఽభ్యనందన్ .. 63..

తాత్పర్యం: "ఈ యాగంలో చాలా ఎక్కువ దక్షిణ ఇవ్వాలి" అని శాస్త్రం చెబుతోంది. ‘‘నాలుగు సముద్రాలచే చుట్టబడిన ఈ భూమి అంతా మాకు దక్షిణగా ఇవ్వబడింది’’ అని సంతోషంగా ఉన్న ఋత్విక్కులు సభలో ఆ రాజును ఆశీర్వచనాలతో అభినందించారు.

విశేషాలు:

- అశ్వమేధ యాగంలో ఋత్విక్కులకు చాలా ఎక్కువ దక్షిణ ఇవ్వడం ఆచారం.
- రాజు భూమి అంతటినీ దక్షిణగా ఇవ్వడం అతని యొక్క గొప్ప దాతృత్వాన్ని సూచిస్తుంది. ఋత్విక్కులు సంతోషంగా రాజును ఆశీర్వదించడం యాగం యొక్క విజయానికి మరియు రాజు యొక్క కీర్తికి సూచన.

శ్లోకం 64: నిష్క్రియ ద్విగుణధనైః పునర్ధరిత్రీం రక్షాయామనధికృతేర్ద్విజైర్వితీర్ణాం . భూయోఽపి ద్విజకులసాచ్చకార సర్వాం ర్వాం లక్ష్మీమపి మలయధ్వజో నృపాలః .. 64..

తాత్పర్యం: ఏ పని చేయకుండా రెట్టింపు ధనాన్ని పొందుతున్న బ్రాహ్మణులకు రక్షణ బాధ్యత లేకుండా ఇవ్వబడిన భూమిని మరియు సమస్త సంపదను మలయధ్వజుడనే ఆ రాజు మరలా తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకున్నాడు.

విశేషాలు:

- రాజు తన రాజ్యంలో ఉన్న బ్రాహ్మణులకు భూమిని మరియు సంపదను దానం చేశాడు, కానీ వారు రక్షణ బాధ్యతను నిర్వర్తించలేదు.
- రాజు తిరిగి ఆ భూమిని మరియు సంపదను రెట్టింపు సంపద దానం చేసి తన ఆధీనంలోకి తీసుకోవడం ద్వారా పరిపాలనను సమర్థవంతంగా నిర్వహించాలని భావించాడు.

శ్లోకం 65: రాజర్షేరవభృథకర్మ వాజిమేధే మ్నాతారః సహమునయో వసిష్టముఖ్యాః . తీర్థం తు త్రిశిఖభవా సరోజినీ సేత్యకైకం త్రిభువనపావనం తదాసీత్ .. 65..

తాత్పర్యం: ఆ రాజర్షి యొక్క అశ్వమేధ యాగంలోని అవభృథ కర్మను వసిష్ఠుడు మొదలైన గొప్ప మునులు కలిసి నిర్వహించారు. ఆ సమయంలో, త్రిశిఖ (శివుని త్రిశూలం) నుండి ఉద్భవించిన పవిత్రమైన సరస్సు మూడు లోకాలను పావనం చేసే తీర్థంగా ఉంది.

విశేషాలు:

- అవభృథ కర్మ యాగం చివర చేసే శుద్ధీకరణ కర్మ.
- వసిష్ఠుడు వంటి గొప్ప మునులు ఈ కర్మను నిర్వహించడం యాగం యొక్క ప్రాముఖ్యతను తెలియజేస్తుంది.
- త్రిశిఖ నుండి ఉద్భవించిన సరస్సు యొక్క పవిత్రత యాగం యొక్క మహిమను సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 66:

తౌ మిత్రావరుణసుతౌ మిథో విమృశ్య బ్రహ్మర్షీ విదితసమస్తవేదితవ్యౌ . అంబాయా అవతరణాయ కాంచిదిష్టిం పుత్రీయాం త్వరితమథోపచక్రమాతే .. 66..

తాత్పర్యం: మిత్రావరుణ సుతులుగా పిలువబడే ఆ ఇద్దరు బ్రహ్మర్షులు, తెలుసుకోవలసిన సమస్తాన్ని తెలిసినవారు, అమ్మ (పార్వతి) యొక్క అవతరణ కోసం పుత్రకామేష్టి అనే ఒక ప్రత్యేకమైన యాగాన్ని త్వరగా ప్రారంభించారు.

విశేషాలు:

- మిత్రావరుణులు గొప్ప ఋషులు మరియు దేవతలు.(మిత్రుడు, వరుణుడు)
- పార్వతి దేవిని కుమార్తెగా పొందాలనే కోరికతో వారు పుత్రకామేష్టి యాగం చేయడం కథ యొక్క ముఖ్య మలుపు.

శ్లోకం 67: సంకల్పం వ్యధిత నృపః స యావదిష్టౌ తావద్ భువ్యవతరితుం శివాపి చక్రే . వైతానాదుదయముపేహి పావకాదిత్యాదిష్టా స్వయమమృతాంశుశేఖరేణ .. 67..

తాత్పర్యం: రాజు ఆ యాగం చేయాలని సంకల్పించగానే, శివుడు కూడా భూమిపై అవతరించాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. స్వయంగా చంద్రశేఖరుడైన శివునిచే ఆజ్ఞాపించబడిన పార్వతి, అగ్నిగుండం నుండి ఉదయించమని ఆదేశించబడింది.

విశేషాలు:

- రాజు యొక్క సంకల్పానికి అనుగుణంగా శివుడు మరియు పార్వతి భూమిపై అవతరించడానికి సిద్ధం కావడం వారి అనుగ్రహాన్ని సూచిస్తుంది.
- పార్వతి అగ్నిగుండం నుండి ఉదయించడం ఆమె యొక్క దివ్యత్వాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 68: సంప్రాప్తుం త్రిభువనమాతరం కుమారీం సన్నద్ధో నను యజమాన ఏవ పత్న్యా . ఇత్యగ్నీదేవదదుపాంశు శాసితారం పత్నీసన్నహనవిధౌ ప్రచోద్యమానః .. 68..

తాత్పర్యం: మూడు లోకాల తల్లిని కుమార్తెగా పొందాలని కోరుకుంటూ, యాగం చేసే రాజు తన భార్యతో కలిసి శ్రద్ధగా ఉన్నాడు అని ఆగ్నీధ్రుడు అప్పుడు శ్రోత (వినేవాడు) యొక్క పద్ధతిలో హోతతో నెమ్మదిగా చెప్పాడు.

ఇక్కడ రాజు యొక్క భక్తి మరియు కోరిక యొక్క తీవ్రతను ఆగ్నీధ్రుని మాటలు సూచిస్తున్నాయి.

విశేషాలు:

ఆగ్నీధ్రుడు అంటే యజ్ఞంలో అగ్నిని రక్షించే ఋత్విక్కు.

యజ్ఞంలో నలుగురు ప్రధాన ఋత్విక్కులు ఉంటారు:

1. **హోత: ఋగ్వేద మంత్రాలను పఠిస్తూ దేవతలను ఆహ్వానిస్తాడు.**
2. **అధ్వర్యుడు: యజ్ఞ కర్మలను శాస్త్రోక్తంగా నిర్వహిస్తాడు.**

3. ఉద్గాత: సామవేదంలోని స్తుతులను గానం చేస్తాడు.

4. బ్రహ్మ: యజ్ఞం మొత్తాన్ని పర్యవేక్షిస్తాడు మరియు తప్పులు జరిగితే సరిదిద్దుతాడు.

వీరితో పాటు, సహాయక ఋత్విక్కులు కూడా ఉంటారు. వారిలో ఆగ్నీధ్రుడు ఒక ముఖ్యమైనవాడు. అతని ప్రధాన బాధ్యత యజ్ఞగుండంలోని అగ్నిని భద్రంగా కాపాడటం మరియు దానిని ప్రజ్వరిల్లేలా చూడటం. అంతేకాకుండా, కొన్ని సందర్భాలలో అతడు అధ్వర్యునికి సహాయకుడిగా కూడా వ్యవహరిస్తాడు మరియు కొన్ని మంత్రాలను కూడా పఠిస్తాడు.

కాబట్టి, సంక్షిప్తంగా చెప్పాలంటే, ఆగ్నీధ్రుడు యజ్ఞంలో అగ్నిని సంరక్షించే మరియు కొన్ని కర్మలలో పాల్గొనే ఒక ఋత్విక్కు.

శ్లోకం 69: ప్రాసీదజ్జగదఖిలం ప్రదక్షిణార్చిః స్వీచక్రే హవిరనలః సువర్ణవర్ణః . ఉత్తస్థౌ నవలవలీవిపాకపాండుర్ధూమోఽపి స్ఫురదరవిందగంధసాంద్రః .. 69..

తాత్పర్యం: అప్పుడు బంగారు కాంతితో అగ్ని దేవుడు కుడివైపుకు తిరిగే జ్వాలలతో ప్రేమగా హోమాన్ని స్వీకరించాడు. వికసించిన తామర పువ్వుల యొక్క గొప్ప సువాసనతో మరియు మొగలి పువ్వుల రంగుతో ధూమాలు పైకి ఎగశాయి.

విశేషాలు

యాగంలో అగ్ని దేవుడు బంగారు కాంతిని వెదజల్లుతూ, తన జ్వాలలు కుడివైపుకు తిరుగుతుండగా భక్తితో హోమాన్ని అంగీకరించాడు. హోమగుండం నుండి వెలువడిన పొగ వికసించిన తామర పువ్వుల యొక్క మధురమైన వాసనతో మరియు లేత మొగలి పువ్వుల రంగుతో ఆ ప్రాంతమంతా వ్యాపించింది. ఇది యాగం యొక్క శుభసూచకాలను మరియు దివ్యత్వాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 70: తద్ దివ్యం త్రిభువనధామ ధామ శైవం హోతవ్యే హవిషి విభావయన్ మహర్షిః . ఉద్బోధ్య క్షితిపముదఙ్ముఖః స తిష్ఠన్ వైతానే జ్వలతి జుహావ హవ్యవాహే .. 70..

తాత్పర్యం: మూడు లోకాలకు నిలయమైన, శివుని యొక్క దివ్యమైన తేజస్సును హోమం చేయవలసిన హవిస్సులో భావిస్తూ, ఆ ముని (అగస్త్యుడు) భక్తితో రాజును ప్రోత్సహించి, తూర్పు ముఖంగా తిరిగి, ప్రజ్వరిల్లుతున్న యజ్ఞాగ్నిలో హోమం చేశాడు.

విశేషాలు:

- అగస్త్య ముని తన మనస్సులో మూడు లోకాలకు ఆధారమైన శివుని యొక్క దివ్యమైన శక్తిని నిలుపుకుని, రాజును భక్తితో హోమం చేయమని ప్రేరేపించాడు. అనంతరం, అగస్త్యుడు తూర్పు దిక్కుకు తిరిగి, మండుతున్న యజ్ఞగుండంలో హవిస్సును సమర్పించాడు. ఈ చర్య శివుని అనుగ్రహం కోసం మరియు యాగం యొక్క విజయవంతమైన ముగింపు కోసం చేయబడింది.

శ్లోకం 71:

ఆజ్యాహుత్యభిపతనప్రవర్ధమానాదగ్నేస్తత్క్షణముదియాయ కాపి కన్యా . ఉన్మీలత్కువలయదామకోమలశ్రీర్లావణ్యామృతలహరీవివర్తమూర్తిః .. 71..

తాత్పర్యం: నెయ్యి యొక్క ఆహుతులు పడటం వల్ల బాగా ప్రజ్వరిల్లుతున్న అగ్ని నుండి ఆ క్షణమే ఒక కన్య ఉదయించింది. ఆమె వికసిస్తున్న నల్ల కలువ పూల దండ వలె కోమలమైన అందంతో, లావణ్యం అనే అమృత తరంగాల యొక్క మూర్తీభవించిన రూపం వలె ఉంది.

విశేషాలు:

- పార్వతి దేవి అగ్ని నుండి ఉదయించడం ఆమె యొక్క దివ్య జన్మను సూచిస్తుంది.

- ఆమె యొక్క అందాన్ని నల్ల కలువ పూల దండతో మరియు అమృత తరంగాలతో పోల్చడం ఆమె యొక్క అసాధారణ సౌందర్యాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 72:

చూడాసంఘటితసువర్ణపద్మదామవ్యామిశ్రగ్రథితవిలంబిమౌక్తికౌఘా .
ప్రాలంబాలకనికరాంతరాలలక్ష్యవ్యావల్గచ్ఛఫరవిలోలలోచనశ్రీః .. 72..

తాత్పర్యం: ఆమె శిరోజాలం బంగారు తామర పూల దండలతో కలిసి అల్లిన ముత్యాల సమూహాలతో అలంకరించబడి ఉంది. నుదుటిపై వేలాడుతున్న కురుల మధ్య నుండి కదులుతున్న చేపల వలె చంచలమైన కన్నుల యొక్క అందం కనిపిస్తోంది.

విశేషాలు:

- పార్వతి దేవి యొక్క అలంకరణ ఆమె యొక్క దివ్యత్వాన్ని మరియు సౌందర్యాన్ని మరింతగా వర్ణిస్తుంది.
- కన్నులను కదులుతున్న చేపలతో పోల్చడం వాటి యొక్క చంచలత్వాన్ని మరియు ఆకర్షణను తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 73:

కర్ణాభ్యాం మదనకరాంగులీయకామం తాటంకం మణిఖచితం విభూషయంతీ .
అవ్యాజస్మితభణితాంతరాలదృశ్యప్రత్యగ్రప్రసృమరదంతకుందపంక్తిః .. 73..

తాత్పర్యం: ఆమె చెవులకు ప్రేమను కలిగించే చేతివేలి ఉంగరాల వంటి మణిఖచిత తాటంకాలను ధరించి ఉంది. ఆమె యొక్క సహజమైన చిరునవ్వు మరియు మాటల మధ్య కొత్తగా వికసించిన మొల్ల పువ్వుల వరుస వంటి దంతాల యొక్క అందం కనిపిస్తోంది.

విశేషాలు:

- పార్వతి దేవి యొక్క ఆభరణాలు మరియు చిరునవ్వు ఆమె యొక్క మధురమైన స్వభావాన్ని తెలియజేస్తాయి.
- దంతాలను మొల్ల పువ్వులతో పోల్చడం వాటి యొక్క స్వచ్ఛతను మరియు అందాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 74:

వక్త్రేందువ్యతిషజదేణభీతిహేతోర్వైయాఘ్రం నఖమాధికంధరం దధానా . త్రాతుం త్రీనివ తనయాన్ విధీశవిష్ణూస్త్రీన్ వక్షోరుహవలయాన్ సముద్వహంతీ .. 74..

తాత్పర్యం: చంద్రుని వంటి ముఖంపై జింక భయపడేటట్లుగా పులిగోరుతో చేసిన ఒక ఆభరణాన్ని మెడపై ధరించి ఉంది. బ్రహ్మ, విష్ణువు మరియు మహేశ్వరుడు అనే ముగ్గురు కుమారులను రక్షించడానికి అన్నట్లుగా మూడు వక్షోజాల వలయాలను కలిగి ఉంది.

విశేషాలు:

- పులిగోరు ఆభరణం శక్తిని మరియు రక్షణను సూచిస్తుంది.
- మూడు వక్షోజాలు ఆమె యొక్క మాతృత్వాన్ని మరియు ముగ్గురు దేవతలను పోషించే శక్తిని సూచిస్తాయి. ఇది ఆమె యొక్క శక్తి స్వరూపాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 75:

అభ్యగ్రోన్మిషదమరద్రుపల్లవాభే కుర్వాణా కువలయకందుకం కరాగ్రే .
సౌవర్ణాంబరవిలసన్నితంబబింబవ్యాలంబిస్ఫుటమణిమేఖలాకలాపా .. 75..

తాత్పర్యం: కొత్తగా వికసిస్తున్న కల్పవృక్షపు చిగురుల వంటి చేతివేళ్లతో నల్ల కలువ పువ్వును బంతిలాగా పట్టుకుంది. బంగారు వస్త్రాలు ప్రకాశిస్తున్న నడుముపై స్పష్టమైన మణుల మేఖలా (నడుము పట్టీ) సమూహాలు వేలాడుతున్నాయి.

విశేషాలు:

- చేతివేళ్లను కల్పవృక్షపు చిగురులతో పోల్చడం ఆమె యొక్క దివ్యత్వాన్ని మరియు కోరికలను తీర్చే స్వభావాన్ని సూచిస్తుంది.
- బంగారు వస్త్రాలు మరియు మణుల మేఖల ఆమె యొక్క సంపదను మరియు రాజసాన్ని తెలియజేస్తాయి.

శ్లోకం 76:

అంబాంబేత్యమృత రసం గిరా కిరంతీ మంజీరక్వణితమనోహరం చరంతీ . సా బాలా స్వయమభజన్నృపాలపత్న్యాః పర్యంకం శ్రుతిశిఖరైః కృతాభ్యసూయం .. 76..

తాత్పర్యం: "గిలుక్కుమనే అందెలు కాళ్ళకు ధ్వని చేస్తుండగా, ఆ చిన్నారి "అమ్మా! అమ్మా!" అంటూ నెమ్మదిగా నడిచి, వేదాల శిఖరాలను కూడా మించి ప్రకాశించే శయ్యపై తల్లి పక్కకు చేరుకుంది.

విశేషాలు:

చిన్నారి పార్వతి దేవి తన గజ్జెల యొక్క మధురమైన ధ్వనులతో "అమ్మా! అమ్మా!" అని పిలుస్తూ మెల్లగా నడుచుకుంటూ వచ్చింది. ఆమె యొక్క తేజస్సు వేదాల యొక్క గొప్పతను కూడా అధిగమించేలా ఉంది. అలా ఆమె ప్రకాశవంతమైన పరుపుపై తన తల్లి పక్కన కూర్చుంది. ఈ సన్నివేశం తల్లి మరియు కుమార్తె మధ్య ఉన్న ప్రేమను మరియు కుమార్తె యొక్క దివ్యత్వాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 77:

ఆలింగంత్యసకృదనుక్షణం స్పృశంతీ చుంబంతీ ముఖకమలం ముహుర్ముహుశ్చ . పశ్యంతీ వికసితపక్ష్మభిః కటాక్షైస్తాం బాలామభజత నిర్వృతిం న మాతా .. 77..

తాత్పర్యం: ఆ తల్లి (రాజు భార్య) ఆ బాలికను పదే పదే కౌగలించుకుంటూ, ప్రతి క్షణం స్పర్శిస్తూ, ఆమె యొక్క కమలం వంటి ముఖాన్ని పదేపదే ముద్దు పెట్టుకుంటూ, వికసించిన కనురెప్పలతో కూడిన కటాక్షాలతో చూస్తూ ఎంతో ఆనందాన్ని పొందింది.

విశేషాలు:

- తల్లి యొక్క ప్రేమ మరియు ఆప్యాయత పార్వతి దేవి పట్ల స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి.
- కమలం వంటి ముఖం మరియు వికసించిన కనురెప్పలు బాలిక యొక్క అందాన్ని మరింతగా వర్ణిస్తాయి.

శ్లోకం 78: ఆనందత్రుటితవిశర్ణికంచుకాంతాద్ వక్షోజాదథ మలయధ్వజప్రియాయాః . అన్వస్యందత మధురం పయః ప్రభూతం బిభ్రత్యాస్త్రిభువనమాతరం కుమారీం .. 78..

తాత్పర్యం: ఆనందంతో తెగిపోయిన రవిక యొక్క కొన నుండి, మలయధ్వజుని ప్రియురాలి (భార్య) యొక్క వక్షోజాల నుండి, మూడు లోకాల తల్లి అయిన ఆ కుమార్తెను ఎత్తుకున్నందువల్ల మధురమైన పాలు సమృద్ధిగా స్రవించాయి.

విశేషాలు:

- తల్లి యొక్క ఆనందం ఆమె శరీరంలో మార్పును కలిగించడం అద్భుతమైన దృశ్యం.
- పార్వతి దేవిని ఎత్తుకోవడం వల్ల కలిగిన మాతృ ప్రేమ యొక్క శక్తిని ఈ శ్లోకం తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 79: ప్రేయస్యా సవిధముపేత్య దీయమానాముత్ప్లుత్య స్వయముపగూహితుం పతంతీం . కన్యాం తామమృతమయీమివాదదానః కైవల్యం ధరణిపతిస్తృణాయ మేనే .. 79..

తాత్పర్యం: రాణి (తన ఒడిలో ఉన్న) బిడ్డను ఇవ్వగా, రాజు (మలయధ్వజుడు) పైకి వాలడానికి తొందరపడుతున్న ఆ చిన్నారిని అందుకున్నాడు. ఆమెను అమృతమయమైనదిగా భావిస్తూ గుండెకు హత్తుకున్నాడు. ఆమెను పొందడం వల్ల కలిగిన ఆనందంలో అతడు మోక్షాన్ని కూడా గడ్డిపరకతో సమానంగా తృణీకరించాడు.

రాణి పార్వతి దేవిని రాజుకు ఇవ్వగానే, రాజు ఆమెను తన వద్దకు తీసుకోవడానికి ఆత్రుతగా ఉన్నాడు. ఆ చిన్నారిని అమృతం వంటిదిగా భావిస్తూ ప్రేమగా హత్తుకున్నాడు. కుమార్తెను పొందడం వల్ల కలిగిన అపారమైన ఆనందం ముందు అతనికి మోక్షం కూడా విలువలేనిదిగా అనిపించింది.

విశేషాలు:

- రాజు కుమార్తెను పొందడం వల్ల కలిగిన ఆనందం మోక్షం కంటే కూడా గొప్పదిగా అతనికి అనిపించింది.
- ఇది పార్వతి దేవి యొక్క ప్రాముఖ్యతను మరియు భక్తుల పట్ల ఆమెకున్న ప్రేమను తెలియజేస్తుంది.

శ్లోకం 80:

మార్జంతావసకృదుపర్యుపర్యుదంచద్బాష్పాంభఃప్రకరతరంగితానపాంగాన్ . అవ్యాజస్మితమధురాక్షరం కుమార్యా ద్రష్టుం తన్ముఖకమలం న శేకతుస్తౌ .. 80..

తాత్పర్యం: పైకి పైకి ఉబికి వస్తున్న కన్నీటి ప్రవాహం వల్ల అలల వలె కదులుతున్న కనుల చివర్లను పదేపదేతుడుచుకుంటూ, ఆ రాజు మరియు అతని భార్య కుమార్తె యొక్క సహజమైన చిరునవ్వుతో కూడిన మధురమైన మాటలను వినడానికి మరియు ఆమె యొక్క కమలం వంటి ముఖాన్ని చూడటానికి శక్తిలేనివారయ్యారు (అంటే, భావోద్వేగంతో నిండిపోయారు).

విశేషాలు:

- కుమార్తెను పొందడం వల్ల కలిగిన అమితమైన ఆనందం వారి కళ్ళ నుండి కన్నీరుగా వస్తోంది.
- వారి భావోద్వేగం వారిని మాటలాడలేని మరియు కుమార్తెను తనివితీరా చూడలేని స్థితికి తీసుకువెళ్లింది.

శ్లోకం 81:

న స్మర్తుం ప్రమథపతిం న కర్మశేషం నిర్వోఢుం న చ మహతో మునీన్

ప్రణంతుం .

నాన్యోన్యం వదనమవేక్ష్య నందితుం వా దంపత్యోశ్చతురతయా

తయోర్బభూవే .. 81..

తాత్పర్యం: ఆ దంపతులు (రాజు మరియు అతని భార్య) తమ కుమార్తె యొక్క ప్రేమలో మునిగిపోయి శివుడిని స్మరించడం, తమ మిగిలిన కర్మలను నిర్వహించడం, గొప్ప మునులకు నమస్కరించడం, ఒకరి ముఖం ఒకరు చూసుకొని ఆనందించడం వంటి వాటిని కూడా మరచిపోయారు. వారిద్దరూ తమ కుమార్తె పట్ల ఉన్న అమితమైన ప్రేమతో మతితప్పి ఉన్నారు.

విశేషాలు:

- పార్వతి దేవిని కుమార్తెగా పొందడం వల్ల కలిగిన అపారమైన ఆనందం రాజు మరియు రాణిని పూర్తిగా మైమరచిపోయేలా చేసింది.
- వారు తమ సాధారణ బాధ్యతలు మరియు ఆనందాలను కూడా విస్మరించారు, వారి దృష్టి అంతా కుమార్తెపైనే కేంద్రీకృతమై ఉంది.

శ్లోకం 82:

పశ్యంతావురసి కుచాంకురత్రయం తౌ బాలాయాః కిమపి సమాకులౌ

యదాస్తాం .

పర్జన్యస్తనితగభీరమంద్రఘోషా వాగేకా నభసి తదా సముజ్జజృంభే ..82..

తాత్పర్యం: ఆ దంపతులు బాలిక యొక్క రొమ్మున ఉన్న మూడు చనుమొనలను చూసి కొంత ఆశ్చర్యానికి గురైనప్పుడు, మేఘాల గర్జన వలె గంభీరమైన మరియు మధురమైన ఒక మాట ఆకాశంలో ప్రతిధ్వనించింది.

విశేషాలు:

- పార్వతి దేవికి మూడు చనుమొనలు ఉండటం ఒక అసాధారణ విషయం, ఇది రాజు మరియు రాణిని ఆశ్చర్యానికి గురిచేసింది.
- ఆ సమయంలో ఆకాశం నుండి వచ్చిన గంభీరమైన మాట దైవిక సందేశాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్లోకం 83:

తటాతకాం నామ తవాత్మజామిమాం పతిర్భవిష్యన్నవలోకతే యదా .

తదా తృతీయం కుచమండలం విదం నిమగ్నమంతర్నియతం భవేదితి .. 83..

తాత్పర్యం: "ఈమె పేరు తటాతక. నీ కుమార్తె అయిన ఈమెను భవిష్యత్తులో ఆమె భర్త చూసినప్పుడు, ఈ కనిపించే మూడవ చనుమండలం తప్పకుండా లోపలికి ముడుచుకుపోతుంది" అని ఆకాశవాణి పలికింది.

విశేషాలు:

- ఆకాశవాణి పార్వతి దేవి యొక్క భవిష్యత్తు గురించి ఒక ప్రత్యేకమైన విషయాన్ని తెలియజేసింది.
- ఆమె వివాహం చేసుకున్న తర్వాత మూడవ చనుమండలం అదృశ్యం అవుతుందని చెప్పడం ఒక దైవిక సంకేతం.

శ్లోకం 84:

శ్రుత్వా సుధారసకిరం గిరమభృతాం తాం

నిర్వర్త్య

సర్వధనదక్షిణమధ్వరం చ .

పాణౌ దిశన్ కులగురోః పరదేవతాం తాం

తత్పాదయుగ్మముపసంజగృహే

సదారః .. 84..

తాత్పర్యం: అమృత రసాన్ని కురిపించే ఆ దేవతల మాటలను విని, సమస్త ధనాన్ని దక్షిణగా ఇచ్చి ఆ యజ్ఞాన్ని పూర్తి చేసిన తరువాత, రాజు తన భార్యతో కలిసి ఆ పరదేవతను (పార్వతిని) తమ కులగురువు చేతిలో ఉంచి, ఆయన పాదాలకు నమస్కరించాడు.

విశేషాలు:

- రాజు ఆకాశవాణి మాటలను విశ్వసించి, యాగం పూర్తయిన తర్వాత పార్వతి దేవిని తమ కులగురువుకు అప్పగించాడు.
- కులగురువు యొక్క ప్రాముఖ్యత మరియు రాజు యొక్క వినయం ఇక్కడ కనిపిస్తాయి.

శ్లోకం 85:

హస్తే గృహీతాం కలశోద్భవస్తామధ్యాత్మవిద్యాం మునిమండలాయ .

ఆనందవాష్పైః పులకాంకురైరప్యనక్షరం కేవలం ఆచచక్షే .. 85..

తాత్పర్యం: అగస్త్యుడు తన చేతిలో ఉంచుకున్న ఆ కలశోద్భవను (పార్వతిని), ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానాన్ని తెలిసిన మునుల సమూహానికి, ఆనందబాష్పాలతో మరియు పులకాంకురాలతో, ఒక్క మాట కూడా మాట్లాడకుండా కేవలం చూపించాడు.

విశేషాలు:

- అగస్త్యుడు పార్వతి దేవి యొక్క దివ్యత్వాన్ని మునులకు మాటలతో కాకుండా తన భావాలతో తెలియజేశాడు.
- ఆనందబాష్పాలు మరియు పులకాంకురాలు ఆయన యొక్క అపారమైన భక్తిని మరియు ఆశ్చర్యాన్ని సూచిస్తాయి.

శ్లోకం 86:

ప్రశిథిలకలుషం ప్రశాంతమోహం ప్రమదతరంగపరంపరాధిరూఢం .

జగదఖిలమభూదభూతపూర్వం మనుజకులావతరే జగజ్జనన్యాః .. 86..

తాత్పర్యం: జగజ్జనని (పార్వతి దేవి) మనుష్య లోకంలో అవతరించడంతో సమస్త ప్రపంచం కల్మషం లేనిదిగా, మోహం శాంతించినదిగా మరియు ఆనంద తరంగాల పరంపరతో నిండినదిగా, ఇంతకు ముందెన్నడూ లేని విధంగా మారింది.

విశేషాలు:

- పార్వతి దేవి యొక్క అవతరణ ప్రపంచంలో సానుకూల మార్పులను తెచ్చిందని ఈ శ్లోకం వర్ణిస్తుంది.
- ఆమె యొక్క దివ్యత్వం ప్రపంచానికి శాంతిని మరియు ఆనందాన్ని ప్రసాదించింది.

ఇతి మహాకవిశ్రీనీలకంఠదీక్షితప్రణీతే శివలీలార్ణవే షష్ఠ సర్గః .

ఇది మహాకవి శ్రీ నీలకంఠ దీక్షితులచే రచించబడిన శివలీలార్ణవములోని ఆరవ సర్గము.